

**YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN
TUOMIO (laajennettu kolmas jaosto)
8 päivänä lokakuuta 1996 ***

Yhdistetyissä asioissa T-24/93,

Compagnie maritime belge transports SA

ja

Compagnie maritime belge SA,

Belgian oikeuden mukaan perustetut yhtiöt, kotipaikka Antwerpen (Belgia), edustajinaan asianajajat Michel Waelbroeck ja Denis Waelbroeck, Bryssel, ja asianajaja Aurelio Pappalardo, Trapani, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Ernest Arendt, 8—10 rue Mathias Hardt,

kantajina,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään kirjallisen käsittelyn aikana oikeudellisen yksikön virkamiehet Bernd Langeheine ja Richard Lyal sekä suullisessa käsittelyssä oikeudellisen yksikön virkamiehet Richard Lyal, Paul Nemitz ja Berend Jan Drijber, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

* Oikeudenkäyntikielut: englanti, saksa ja hollanti.

vastaajana,

jota tukevat

Grimaldi, italialainen yhtiö, kotipaikka Palermo (Italia)

ja

Cobelfret, belgialainen yhtiö, kotipaikka Antwerpen (Belgia),

edustajinaan barrister Mark Clough, Englannin ja Walesin asianajajayhteisö, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Aloyse May, 31 Grand-rue,

väliintulijoina;

T-25/93,

Dafra-Lines A/S, tanskalainen yhtiö, kotipaikka Kööpenhamina, edustajinaan asianajajat Michel Waelbroeck ja Denis Waelbroeck, Bryssel, ja asianajaja Aurelio Pappalardo, Trapani, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Ernest Arendt, 8—10 rue Mathias Hardt,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään kirjallisen käsittelyn aikana oikeudellisen yksikön virkamiehet Bernd Langeheine ja Richard Lyal sekä suullisessa käsittelyssä oikeudellisen yksikön virkamiehet Richard Lyal, Paul Nemitz ja Berend Jan Drijber, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaaajana;

T-26/93,

Deutsche Afrika-Linien GmbH & Co., saksalainen yhtiö, kotipaikka Hampuri (Saksa), edustajanaan asianajaja Michael Strobel, Hampuri, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Nicolas Decker, 16 avenue Marie-Thérèse,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään kirjallisen käsittelyn aikana oikeudellisen yksikön virkamiehet Bernd Langeheine ja Richard Lyal sekä suullisessa käsittelyssä oikeudellisen yksikön virkamiehet Richard Lyal, Paul Nemitz ja Berend Jan Drijber, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaaajana;

ja T-28/93,

Nedlloyd Lijnen BV, alankomaalainen yhtiö, kotipaikka Rotterdam (Alankomaat), edustajinaan kirjallisen käsittelyn aikana asianajaja Tom R. Ottervanger, Rotterdam, ja suullisessa käsittelyssä asianajaja Jacques Steenbergen, Bryssel, prosessi-osoite Luxemburgissa asianajotoimisto Carlos Zeyen, 4 rue de l'Avenir,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään kirjallisen käsittelyn aikana oikeudellisen yksikön virkamiehet Bernd Langeheine ja Richard Lyal sekä suullisessa käsittelyssä oikeudellisen yksikön virkamiehet Richard Lyal, Paul Nemitz ja Berend Jan Drijber, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana;

joissa kantajat vaativat ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV/32.488 ja IV/32.450; Cewal, Cowac, Ukwal) ja ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta (IV/32.448 ja IV/32.450; Cewal) 23.12.1992 tehdyn komission päätöksen 93/82/ETY (EYVL 1993 L 34, s. 20) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja C. P. Briët sekä tuomarit P. Lindh, A. Potocki, R. Moura Ramos ja J. D. Cooke,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 26.3.1996 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Riidan perustana olevat tosiseikat

- 1 Komissio alkoi tutkia Euroopan ja Länsi-Afrikan välisessä linjaliikenteessä toimivien linjakonferenssien menettelytapoja valitusten johdosta, jotka sille oli tehty perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan yksityiskohtaisesta soveltamisesta meriliikenteeseen 22 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4056/86 (EYVL L 378, s. 4; jäljempänä asetus N:o 4056/86) 10 artiklan perusteella.
- 2 Association of Independent West African Shipping Interests (jäljempänä Aiwasi), joka on yhteisön riippumattomien laivanvarustajien yhtymä eikä kuulu mihinkään linjakonferenssiin, teki yhden valituksista. Grimaldi, joka on riippumaton laivanvarustaja ja jonka kotipaikka on Palermo, ja Cobelfret, riippumaton laivanvarus-

taja, jonka kotipaikka on Antwerpen (jäljempänä yhteisesti G ja C), ovat Aiwasin perustajajäseniä. Heinäkuusta 1985 lukien G ja C ovat liikennöineet yhdessä Pohjois-Euroopan ja Zairen väliä.

- 3 Association Central West Africa Lines (jäljempänä Cewal) on linjakonferenssi, jonka sihteeristö on Antwerpenissa. Siihen kuuluu linjaliikenteen harjoittajia, jotka tarjoavat aikatauluun perustuvia merikuljetuksia Zairen ja Angolan satamien sekä Pohjanmeren satamien välillä Yhdistyneen kuningaskunnan satamia lukuunottamatta.
- 4 Compagnie maritime belge SA (jäljempänä CMB) on CMB-konsernin holding-yhtiö. Se toimii pääasiassa varustamoalalla ja hallinnoi sekä harjoittaa meriliikennettä. Sen linjaliikennettä ja siihen liittyviä palveluja varten perustettiin 7.5.1991 erillinen oikeushenkilö eli Compagnie maritime belge transports SA (jäljempänä CMBT) 1.1.1991 lukien.
- 5 Dafra-Lines A/S (jäljempänä Dafra-Lines) on Cewalin jäsen. Dafra-Linesista tuli CMB-konsernin yhtiö 1.1.1988.
- 6 Deutsche Afrika-Linien GmbH & Co. (jäljempänä DAL) on Cewal-konferenssin jäsen. Se oli yhtiön nimeltä Woermann-Linie Afrikanische Schifffahrts-Gesellschaft mbH ainoa osakkeenomistaja 1.4.1990 asti. Tällöin se myi osakkeensa CMB:lle, joka yhdisti yhtiön toiminnot CMBT:hen 1.1.1991.
- 7 Nedlloyd Lijnen BV (jäljempänä Nedlloyd) on myös Cewalin jäsen.

- 8 Komissio päätti tutkimuksensa tekemällä 23.12.1992 ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV/32.488 ja IV/32.450; Cewal, Cowac, Ukwal) ja ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta (IV/32.448 ja IV/32.450 — Cewal) päätöksen 93/82/ETY (EYVL 1993 L 34, s. 20; jäljempänä riidanalainen päätös). Päätöksessä todetaan, että kolme linjakonferenssia on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklaa ja että Cewalin jäsenet ovat rikkoneet perustamissopimuksen 86 artiklaa, ja siinä määrätään sakkoja joillekin näistä. Päätös voidaan esittää lyhyesti seuraavasti.

Riidanalaisen päätöksen tiivistelmä

Kansainvälisen merirahdiliikenteen harjoittamista koskevat oikeussäännöt

- 9 Linjakonferenssin kuljettamien rahtien jakamista tietyn meriyhteyden osalta säännellään yksityiskohtaisesti Yhdistyneiden Kansakuntien taloudellisen yhteistyön ja kehityksen konferenssissa vahvistetuilla käyttäytymissäännöillä (jäljempänä UNCTAD:in säännöt) ja erityisesti niinsanotulla 40: 40: 20 -koodilla. Tämän koodin mukaan meriyhteyden molemmiin puolin sijaitsevien maiden kansalliset varustamot saavat kumpikin 40 prosenttia konferenssin kuljetettavaksi kuuluvasta rahdista ja loput 20 prosenttia jaetaan konferenssin jäseninä oleville muiden maiden varustamoille.
- 10 Lisäksi vuonna 1975 perustettu Länsi- ja Keski-Afrikan valtioiden meriliikennettä koskeva ministerikokous (Cmeaoc) yhdenmukaistaa Afrikan valtioiden kansainvälistä meriliikennettä koskevaa politiikkaa. Tämä kokous on antanut useita päätöslauselmia, joissa rohkaistaan Afrikan valtioita varaamaan rahtinsa ensisijaisesti kansallisille varustamoille ja luomaan valvontamenettelyjä UNCTAD:in säännöissä vahvistetun liikenteen ”jakokaavan” tehokasta soveltamista varten.

11 Pohjois-Euroopan ja Zairen välisen linjaliikenteen rahdin jakamista UNCTAD:in sääntöjen 40:40:20 -koodin mukaisesti on toteutettu seuraavilla kolmenlaisilla tavoilla:

- Compagnie maritime zairoise (jäljempänä CMZ) saa osuuden jaettavasta rahdista Cewal-konferenssin jäsenenä;
- Zairen viranomaiset antoivat asiaa koskevat oikeussäännöt 23.6.1967 annetulla laintasoisella asetuksella nro 67/272 ja Zairen keskuspankin 13.1.1972 antamalla päätöksellä nro 139 (IV), joka liittyy pääasiassa valuuttasäätelyyn ja jonka mukaan Saksan, Belgian, Alankomaiden ja Skandinavian satamista Zairen tasavaltaan tuodut tavarat tai Zairen tasavallasta näihin satamiin viedyt tavarat on kuljetettava Cewalin jäsenenä olevien varustamoiden aluksilla. Lisäksi jotta varustamoiden olisi ollut pakko rahdinantajien kanssa tekemissään rahtaussojimuksissa korvata Zairen rahpolitiikasta vastaavalle viranomaiselle kalliiksi tuleva välittömästi saatavien alennusten järjestelmä myöhemmin saatavien alennusten järjestelmällä, valtuutetuilla pankeilla ei enää ollut oikeutta maksaa merikuljetuksia vieraalla valuutalla, sillä kuljetuksista ei anneta laskussa ilmenevää välittömästi saatavaa alennusta, jollei niiden osalta noudateta Zairen säännöksiä.

Tämän keskuspankin päätöksen julkaisemisen jälkeen Cewaliin kuuluvat varustamot sisällyttivät tekemiensä sopimuksiin välittömästi saatavien alennusten järjestelmän. Vuoteen 1985 asti alennusjärjestelmä oli turvattu siten, että vaihdettaviin asiakirjoihin oli liitetty erityismaininta eli todistus siitä, että rahti kuljetettiin Cewalin varustamalla aluksella ("Rahdattu Cewalin aluksella"). Zairen keskuspankki ilmoitti 26.12.1985 julkaisemallaan päätöksellä tämän järjestelmän lopettamisesta;

- Zairen merirahdista vastaava virasto (Office de gestion du fret maritime, jäljempänä Ogefrem) ja Cewal tekivät sopimuksen, jonka 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

"Ogefrem sille säädetyn toimivallan rajoissa ja Cewal-konferenssi valvovat, että Cewalin jäsenenä olevat varustamot saavat kuljetettavakseen kaikki tämän linjakonferenssin toimialaan kuuluvat tavarakuljetukset.

Poikkeuksia voidaan sallia molempien osapuolten nimenomaisella suostumuksella.”

Toisesta alakohdasta huolimatta Ogefrem on ilman Cewalin suostumusta antanut konferenssin ulkopuolisten varustamoiden G:n ja C:n ottaa kuljetettavakseen rahtia Zaireen ja Zairesta.

Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen

- 12 Aikana, jolloin riita syntyi, Länsi- ja Pohjois-Euroopan ja Länsi-Afrikan satamien välinen liikenne oli jaettu kolmen seuraavan linjakonferenssin kesken: Cewal, Continent West Africa Conference (jäljempänä Cowac) ja United Kingdom West Africa Lines Joint Service (jäljempänä Ukwal); jokainen näistä käytti eri linjaliikenteen väyliä.
- 13 Komissio totesi riidanalaisessa päätöksessään, että tämä liikenteen jakaminen perustui näiden kolmen konferenssin välisiin sopimuksiin, joiden tavoitteena oli kieltää yhden konferenssin jäsenenä olevaa yhtiötä toimimasta riippumattomana varustamona satamissa, jotka kuuluvat jommankumman toisen konferenssin vaikutusvaltaan. Voidakseen toimia toisen konferenssin linjaliikenteessä yrityksen pitää liittyä ensin tähän konferenssiin.
- 14 Komissio katsoi, että sopimuksilla jaetaan markkinat perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisesti eikä niille voida myöntää poikkeusta asetuksen N:o 4056/86 eikä perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan perusteella.

Perustamissopimuksen 86 artiklan rikkominen

- 15 Määritettyään relevantit markkinat komissio totesi, että Cewal-konferenssin jäsenillä oli yhteinen määräävä markkina-asema. Komissio katsoi, että konferenssin jäsenet olivat käyttäneet seuraavia kolmenlaisia menettelytapoja, jotka ovat perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua määräävän aseman väärinkäyttöä pääasiallisen riippumattoman kilpailijan syrjäyttämiseksi linjaliikenteestä:
- Ogefremin kanssa tehdyn yhteistyösopimuksen noudattaminen ja sen ehdottoman soveltamisen toistuva vaatiminen useilla tavoilla;
 - rahdin hinnan muuttaminen poiketen voimassaolevista maksutaulukoista, jotta saavutettaisiin samat tai alemmat hinnat kuin pääasiallisella riippumattomalla kilpailijalla niiden rahtien osalta, jotka lähtevät satamasta samana päivänä tai lähipäivinä (menettelytapa on nimeltään ”hintataistelulukset”, fighting ships). Riidanalaisen päätöksen mukaan tämä järjestelmä kokonaisuudessaan aiheuttaa tappioita Cewalin jäsenille;
 - sataprosenttista lojaalisuutta (mukaan lukien fob-ehdoin myytävät tavarat) edellyttävät järjestelyt, mitkä ovat pidemmälle menevä toimenpide kuin mistä asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdassa säädetään, ja ”mustien listojen” pitäminen niistä rahdinantajista, jotka eivät ole lojaaleja.

Riidanalaisen päätöksen päätösosa ja siinä määrätyt seuraamukset

- 16 Riidanalaisen päätöksen päätösosassa todetaan, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa (pätösosan 1 artikla) ja 86 artiklaa (pätösosan 2 artikla) on rikottu. Siinä määrätään, että nämä rikkomiset on lopetettava (pätösosan 3 artikla) ja että 1 artiklassa todetun rikkomisen uusiminen on estettävä (pätösosan 4 artik-

la). Päätöksessä suositetaan, että lojaliteettijärjestelyt saatetaan asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdan mukaisiksi (päätösosan 5 artikla). Tämän asetuksen 19 artiklan 2 kohdan perusteella komissio määrää seuraavat sakot päätösosan 2 artiklassa todetusta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä (päätösosan 6 artikla):

— CMB:lle 9,6 miljoonaa ecua;

— Dafra-Linesille ja Deutsche Afrika Linien-Woermann Linielle 200 000 ecua;

— Nedlloyd Lijnen BV:lle 100 000 ecua.

Nämä sakot on maksettava kolmen kuukauden määräajassa siitä, kun riidanalainen päätös on annettu tiedoksi. Jollei sakkoa makseta määräajassa, sille on maksettava automaattisesti 13,25 prosenttia vuotuista korkoa (päätöksen 7 artikla).

Asian käsittelyn vaiheet

- 17 CMB ja CMBT ovat nostaneet kanteen, joka on saapunut yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 19.3.1993, joka on merkitty asiaksi T-24/93 ja jossa vaaditaan pääasiallisesti riidanalaisen päätöksen kumoamista.
- 18 CMBT on lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 13.4.1993 toimittamallaan erillisellä asiakirjalla pyytänyt välitoimia, jotta riidanalaisen päätöksen päätösosan 6 ja 7 artiklan, siltä osin kuin niissä määrätään CMB:lle sakko, sekä päätöksen 3 artiklan, siltä osin kuin siinä määrätään, että Cewal-konferenssin ja sen jäsenten on lopetettava Ogefremin kanssa tekemänsä yhteistyösopimuksen soveltaminen, täytäntöönpanoa lykättäisiin siihen asti kunnes ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antaa tuomion pääasian oikeudenkäynnissä.

- 19 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentti on 13.5.1993 antamallaan määräyksellä (asia T-24/93 R, CMBT v. komissio, Kok. 1993, s. II-543) hyväksynyt G:n ja C:n väliintulijoiksi väli-toimia koskevassa oikeudenkäynnissä ja hylännyt väli-toimihakemuksen.
- 20 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toisen jaoston puheenjohtaja on 23.7.1993 antamallaan määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa) hyväksynyt G:n ja C:n väliintulijoiksi tukemaan vastaajan vaatimuksia oikeudenkäynnissä ja osittain hyväksynyt kantajien vaatimuksen siitä, että tietyt kanteeseen ja sen liitteisiin sisältyvät asiakirjat on pidettävä salassa G:ltä ja C:ltä.
- 21 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toisen jaoston puheenjohtaja on 21.3.1994 antamallaan määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa) osittain hyväksynyt kantajien vaatimuksen siitä, että tietyt vastineeseen, kantajan vastaukseen ja vastaajan vastaukseen sekä niiden tiettyihin liitteisiin sisältyvät asiakirjat on pidettävä salassa G:ltä ja C:ltä.
- 22 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtaja on 19.3.1996 antamallaan määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa) hylännyt kantajien vaatimuksen siitä, että tietyt yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin esitettyihin komission vastauksiin sekä niiden tiettyihin liitteisiin sisältyvät tiedot on pidettävä salassa G:ltä ja C:ltä.
- 23 Dafra-Lines, DAL ja Nedlloyd ovat nostaneet kanteet, jotka ovat saapuneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 19.3.1993 ja 22.3.1993. Kanteet on merkitty asioiksi T-25/93, T-26/93 ja T-28/93, ja niissä vaaditaan pääasiallisesti riidanalaisen päätöksen kumoamista.
- 24 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) on esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella päättänyt aloittaa suullisen käsittelyn ilman edeltäviä asian selvittämistoimia. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin prosessinjohtotoimena pyytänyt asianosaisia toimittamaan joitakin asiakirjoja ja vastaamaan joihinkin kirjallisiin kysymyksiin.

- 25 Asianosaisten suulliset lausumat ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin suullisiin kysymyksiin annetut vastaukset kuultiin 26.3.1996 pidetyssä istunnossa.

Asianosaisten vaatimukset

- 26 Asiassa T-24/93 kantajat vaativat, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin
- kumoaa riidanalaisen päätöksen kokonaan;
 - toissijaisesti
 - kumoaa kantajalle määrätyn sakon tai ainakin alentaa sen määrää;
 - velvoittaa komission esittämään kaikki asiakirjat, joiden perusteella sakon määrä on laskettu;
 - joka tapauksessa velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

- hylkää kanteen;
- velvoittaa kantajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut, välitoimihakemuksesta aiheutuneet kulut mukaan lukien.

Väliintulijat vaativat, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen;

— velvoittaa kantajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut, väliitoimihakemuksesta komissiolle ja väliintulijoille aiheutuneet kulut mukaan lukien.

27 Asiassa T-25/93 kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa riidanalaisen päätöksen;

— toissijaisesti

— kumoaa määrätyn sakon tai ainakin alentaa sen määrää;

— velvoittaa komission esittämään kaikki asiakirjat, jotka liittyvät sakon määrän laskemiseen;

— joka tapauksessa velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

28 Asiassa T-26/93 kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa riidanalaisen päätöksen;

— toissijaisesti kumoaa kantajalle määrätyn sakon tai ainakin alentaa sen määrää;

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

- 29 Asiassa T-28/93 kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin
- kumoaa riidanalaisen päätöksen kokonaan tai osittain;
 - kumoaa kantajalle määrätyn sakon tai ainakin alentaa sen määrää;
 - ryhtyy tarpeellisiksi katsomiinsa toimenpiteisiin;
 - velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.
- 30 Asioissa T-25/93, T-26/93 ja T-28/93 komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin
- hylkää kanteen;
 - velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.
- 31 Kuultuaan asian osapuolia suullisessa istunnossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) päätti yhdistää nämä neljä asiaa tuomion antamista varten.

Pääasialliset, riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevat vaatimukset

- 32 Kantajat esittävät neljä kanneperustetta kumoamisvaatimustensa tueksi. Ensiksi asiassa T-26/93 kantaja perustaa kanteensa menettelyn virheellisyyteen. Toiseksi asioissa T-24/93, T-25/93 ja T-28/93 kantajat katsovat, etteivät riidanalaiset menettelytavat vaikuta yhteisön kauppaan ja asioissa T-24/93 ja T-25/93 kantajat katsovat, etteivät kysessä olevat markkinat ole yhteismarkkinoiden osa. Kolmanneksi asioissa T-24/93, T-25/93 ja T-26/93 kantajat kiistävät sen, että riidanalaisilla

menettelytavoilla olisi pyritty vääristämään kilpailua tai että niistä olisi aiheutunut kilpailun vääristyminen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Neljänneksi jokaisessa asiassa kantajat katsovat, etteivät riidanalaiset menettelytavat ole määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettulla tavalla.

1. *Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee riidanalaisen päätöksen lainmukaisuuteen vaikuttavia menettelyvirheitä*

Asianosaisten perustelut

- 33 Asian T-26/93 kantaja DAL katsoo ensiksi, että 14.8.1990 päivättyä Woermann-Linie Afrikanische Schiffahrts-Gesellschaft mbH:lle osoitettua väitetiedoksiantoa ei ole osoitettu kantajalle. Tällöin yhtiö oli jo myyty CMB:lle 1.4.1990, eikä DAL ollut enää Cewalin jäsen. Komission vaatimukset oli osoitettu konferenssin jäsenille, jotka oli lueteltu tiedoksiannon liitteessä A, jossa kantajaa ei ole mainittu. Näin ollen riidanalainen päätös on kantajan mukaan tehty puolustautumisoikeuksia loukaten (Asia 60/81, IBM v. komissio, tuomio 11.11.1981, Kok. 1981, s. 2639). Toiseksi riidanalaisen päätöksen 6 artiklassa määrätään kantajan mukaan sakko Deutsche Afrika Linien-Woermann Linielle eli yhtiölle, jota ei ole olemassa. Kun päätöksessä määrätään sakko niille, joille päätös on osoitettu, kuten tässä asiassa, nämä on voitava yksilöidä selvästi. Koska riidanalaisessa päätöksessä ei ole täsmennetty, tarkoitetaanko sillä DAL:ia ja/vai Woermann-Linie Afrikanische Schiffahrts-Gesellschaft mbH:ta, päätöstä rasittaa menettelyvirhe.
- 34 Komissio huomauttaa aluksi, että kantaja oli alunperin Woermann-Linie Afrikanische Schiffahrts-Gesellschaft mbH:n ainoa osakkeenomistaja ja että 1.4.1990 kantaja myi osakkeensa CMB:lle. Mitä tulee siihen, kenelle väitetiedoksianto on osoitettu, komissio katsoo, kuten myös kanteen liitteestä K 7 ilmenee, että kantaja on saanut tiedoksi väitetiedoksiannon ja vastannut siihen, joten kyseessä ei voi olla puolustautumisoikeuksien loukkaaminen. Mitä tulee siihen, kenelle riidanalainen

päätös on osoitettu, komissio katsoo, että kantajan pitäisi tietää, että riidanalainen päätös koski sen vastuuta Woermann-Linien toimista, koska kantaja toimi Länsi- ja Keski-Afrikassa ainoastaan Woermann-Linien nimellä ja oli tuolloin sen ainoa osakkeenomistaja. Näin ollen komissio katsoo, että kantajan se väite on perusteeton, jonka mukaan vaatimukset olisi osoitettu muulle yritykselle kuin sille, jolle riidanalainen päätös oli osoitettu.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 35 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa ensin, että kantaja DAL oli 1.4.1990 asti Woermann-Linie Afrikanische Schifffahrts-Gesellschaft mbH:n ainoa osakkeenomistaja. Kuten kanteen liitteestä K 7 ilmenee, kantaja on itse vastannut väitetiedoksiantoon, vaikka se väittää, ettei ole saanut sitä tiedoksi. Lisäksi, kuten kantaja on itse vahvistanut tämän vastauksen johdanto-osassa, se on vastannut Woermann-Linille osoitettuun väitetiedoksiantoon, koska tätä syytettiin ennen tytäryhtiön myymistä tehdyistä toimista. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.
- 36 Toiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että riidanalaisen päätöksen liitteen I mukaan päätös on osoitettu yhtiölle nimeltä Deutsche Afrika Linien-Woermann Linie. On selvää, että tämä nimi ei tarkoita sellaisenaan mitään oikeudellisesti olemassa olevaa yhtiötä. Kuten on todettu, kantaja ei voi kuitenkaan väittää, ettei se olisi ymmärtänyt, että väitetiedoksiannolla tarkoitetaan sitä, koska se oli tällöin Woermann-Linien emoyhtiö. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että riidanalaisen päätöksen liitteessä I ja päätöksen 6 artiklassa olevalla sanamuodolla, jossa emoyhtiön ja tytäryhtiön nimet on liitetty lyhennettynä yhteen, ilmaistiin kantajalle riittävän selvästi, että riidanalainen päätös oli osoitettu sille ja että siinä määrättiin sille sakko sen entisen tytäryhtiön toimien vuoksi, koska kantaja oli entisen tytäryhtiönsä ainoa osakkeenomistaja 1.4.1990 asti ja toimi sen nimellä Länsi- ja Keski-Afrikassa.
- 37 Näin ollen ensimmäinen kanneperuste on hylättävä.

2. Toinen kanneperuste, jonka mukaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa ei ole rikottu

Asianosaisten perustelut

- 38 Kantajat korostavat ensiksi, että linjakonferenssien varsinaisena tarkoituksena on tehostaa meriliikennepalveluja, mikä todetaan asiakirjassa nimeltä *Kohti yhteistä liikennepolitiikkaa — Selonteko meriliikenteestä* (KOM (85) 90 lopull., 62 kohta ja sitä seuraavat kohdat) sekä asetuksen N:o 4056/86 johdanto-osan kahdeksannessa perustelukappaleessa. Näin ollen linjakonferenssien tarjoamilla eduilla voidaan perustella tietyt kilpailunrajoitukset, koska kuljetusten käyttäjät hyötyvät järjestelmästä. Asetuksen N:o 4056/86 3 artiklassa sallitaan kantajien mukaan sitä paitsi menettelytavat, joita komissio moittii.
- 39 Toiseksi kantajat katsovat, että linjakonferenssien valitsema järjestelmä pitää käytännössä sen jäsenten välisen kilpailutilanteen ennallaan, koska järjestelmän mukaan on täysin mahdollista liittyä toiseen linjakonferenssiin ja siis toimia tämän jäsenenä sille kuuluvassa linjaliikenteessä. Päinvastoin kuin komissio toteaa riidanalaisen päätöksen 37 kohdassa, menettely, jolla linjakonferenssin jäsen liittyy toiseen linjakonferenssiin, ei kantajien mukaan ole aikaavievä eikä epäselvä, minkä todistaa se seikka, että yhteen kolmesta linjakonferenssista kuuluvista 45 jäsenestä 27 on myös jäsenenä jossakin toisessa linjakonferenssissa. Lisäksi se, että G ja C eivät ole voineet liittyä Cewaliin, mitä komissio pitää virheellisesti osoituksena siitä, että konferenssi on ”suljettu”, johtuu kantajien mukaan ainoastaan siitä, että G ja C kieltäytyivät täyttämästä liittymislomaketta.
- 40 Vastineeseen antamassaan vastauksessa kantajat kiistävät sen todistusaineiston pätevyyden, johon riidanalainen päätös perustuu. Ne tekevät sen johtopäätöksen, että päätöksen perustelujen 38 kohdassa esitetty väite on virheellinen; väitteen mukaan konferenssien jäsenten välisissä sopimuksissa kielletään konferenssin jäseniä toimimasta riippumattomina varustamoina muiden kahden konferenssin toimintaluella.

- 41 Komissio ei hyväksy kanneperusteen ensimmäistä osaa sillä perusteella, että vaikka asetuksen N:o 4056/86 mukaan linjakonferensseihin liittyvillä eduilla voidaan perustella tietyt kilpailunrajoitukset, asetuksen 3 artiklassa myönnetty poikkeus ei kuitenkaan koske kaikkea linjakonferenssien toimintaa eikä erityisesti tässä asiassa kyseessä olevien sopimusten kaltaisia kilpailukieltosopimuksia. Asetuksen kahdeksannessa perustelukappaleessa mainitaan komission mukaan sitä paitsi nimenomaisesti, että markkinoilla on myös riippumattomia varustamoja.
- 42 Komissio vastustaa kanneperusteen toista osaa sillä perusteella, että kantajilla ei ole oikeutta väittää ensimmäistä kertaa vasta vastineeseen antamassaan vastauksessa, ettei näiden kolmen linjakonferenssin välillä ole minkäänlaisia kilpailukieltositoumuksia.
- 43 Komission mukaan linjakonferenssien välisen sopimuksen puuttumista koskeva kantajien väite on periaatteessa ristiriidassa sen kanssa, että Cewal on vastannut väitetiedoksiintoon ja että se on esittänyt useita muita asiakirjoja. Kaikissa näissä asiakirjoissa viitataan linjakonferenssin jäsenten sitoumukseen olla toimimatta kahden muun konferenssin hoitamassa linjaliikenteessä ja näitä sitoumuksia noudatettiin asetuksen N:o 4056/86 voimaantulon jälkeen.
- 44 Lisäksi komission mukaan on tutkittava ainoastaan, onko linjakonferensseilla kilpailua rajoittavia sopimuksia. Tämän vuoksi sillä ei ole merkitystä, ottavatko riippumattomat varustamot mahdollisesti huolehdittavakseen osan liikenteestä. Lisäksi vailla merkitystä on väite, jonka mukaan näiden kolmen konferenssin välinen kilpailutilanne pysyy entisellään sen vuoksi, että yhden konferenssin jäsen voi liittyä toiseen konferenssiin, koska komission mukaan riidanalaisten sopimusten tavoitteena on kilpailun rajoittaminen. Konferenssin suljetusta luonteesta komissio katsoo, ettei sitä ole riidanalaisessa päätöksessä lainkaan moitittu.
- 45 Väliintulijat eivät ole esittäneet huomautuksia tämän osalta.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 46 Aluksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että sellaiset konferenssien väliset sopimukset, joiden mukaan yhden konferenssin jäseniä kielletään toimimasta riippumattomina varustamoina toisen sopimuspuolena olevan konferenssin toiminta-alueella, on nimenomaisesti mainittu Cewalin puheenjohtajan Cowacille 6.10.1989 lähettämässä teleksissä ja 19.9.1989 päivätyssä Zaïre Pool Committeeen kokouspöytäkirjassa. Sitä paitsi Cewal on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa myöntänyt nimenomaisesti, että tällaisia sopimuksia on olemassa. Näin ollen konferenssien välisten sopimusten puuttumista koskeva kanneperuste on hylättävä ilman, että olisi tarpeen tutkia, onko se työjärjestyksessä tarkoitettu uusi peruste.
- 47 Kantajien perusteluissa pyritään kieltämään se, että tällaiset sopimukset voivat olla perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomista.
- 48 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa ensin, että kun otetaan huomioon perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa määrätty yleinen kieltö toteuttaa kilpailua rajoittavia yritysten välisiä järjestelyjä, poikkeusasetuksessa säädettyjä poikkeussäännöksiä on luonnostaan tulkittava suppeasti (asia T-9/92, Peugeot v. komissio, tuomio 22.4.1993, Kok. 1993, s. II-493, 37 kohta). Tämä koskee myös asetuksen N:o 4056/86 niitä säännöksiä, joilla vapautetaan tietyt sopimukset perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa määrätystä kiellosta; asetuksen 3 artikla on perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu ryhmäpoikkeus.
- 49 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajat eivät voi perustellusti väittää, että asetuksen N:o 4056/86 3 artiklan c kohdassa myönnetty poikkeus voisi koskea riidanalaisia menettelytapoja, koska tämä säännös koskee lähtöjen tai sata-massakäyntien yhteensovittamista tai jakamista ”konferenssin jäsenten kesken”, koska tässä tapauksessa kyseessä ovat konferenssien väliset markkinoidenjakosopimukset. Lisäksi 3 artiklassa myönnetty poikkeus koskee sopimuksia, joiden ensisijainen tavoite on yhteisen hinnaston vahvistaminen, mistä tässä tapauksessa ei ole lainkaan kyse.

- 50 Asianosaiset eivät voi pätevästi vedota siihen, että linjakonferenssin tavoite on sinänsä katsottu hyödylliseksi, mitä komissio ei ole lainkaan kiistänyt. Vaikka tällä seikalla voidaan perustella asetuksessa myönnetyt poikkeukset, se ei kuitenkaan voi tarkoittaa sitä, että kaikki linjakonferenssien suorittama kilpailun rajoittaminen jää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa määrätyn kiellon ulkopuolelle.
- 51 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien katsoo, että kantajien perustelut eivät ole asiaankuuluvia. Niillä syillä ei ole merkitystä, joiden vuoksi G ja C eivät ole voineet liittyä Cewaliin, koska riidanalainen kilpailun rajoittaminen koskee konferenssien välisten sopimusten olemassaoloa. Vailla merkitystä on myös se, ovatko konferenssiin liittymisen vaatimukset aikaavieviä ja epäselviä, koska sopimusten pääasiallisena tavoitteena on kieltää yhden konferenssin jäseniä liikennöimästä toisen konferenssin linjaliikenteessä riippumattomana varustamana.
- 52 Tämän vuoksi kanneperuste, jonka mukaan 85 artiklaa ei ole rikottu, on hylättävä.

3. Kolmas kanneperuste, jonka mukaan perustamissopimuksen 86 artiklaa ei ole rikottu

Kanneperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan Cewalin jäsenillä ei ole yhteistä määräävää markkina-asemaa

Cewalin jäsenten yhteinen asema markkinoilla

— Asianosaisten perustelut

- 53 Kantajat väittävät, että perustamissopimuksen 86 artiklassa kielletään se, että yksi tai useampi yritys käyttää väärin määräävää markkina-asemaa, mutta että siinä ei kielletä sitä, että yhdellä tai useammalla yrityksellä on yksinään tai yhdessä mää-

räävä markkina-asema. Tästä seuraa kantajien mukaan, että yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäytön käsitettä voidaan soveltaa ainoastaan sellaiseen poikkeukselliseen tapaukseen, jossa yritykset ovat yhdessä käyttäneet väärin niillä kullakin erikseen olevaa määräävää markkina-asemaa, koska muutoin perustamissopimuksen 85 artiklalla ei ole tehokasta vaikutusta (effet utile).

54 Kantajien mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on 10.3.1992 antamassaan tuomiossa (yhdistetyt asiat T-68/89, T-77/89 ja T-78/79, Vetro ym. v. komissio, Kok. 1992, s. II-1403) ainoastaan periaatteelliselta kannalta myöntänyt, että yhteinen määräävä markkina-asema on mahdollinen. Tämän tuomion 358 kohdassa tarkoitetaan linjakonferensseja, mutta tuomiolla ei kantajien mukaan voida tulkita tarkoitettavan, että linjakonferenssin jäsenillä on aina määräävä markkina-asema. Komissio on kantajien mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa Vetro ym. antaman tuomion 360 kohdassa vahvistaman säännön vastaisesti ainoastaan ”kierrättänyt” 85 artiklan rikkomisen tunnusmerkit täyttäviä tosiseikkoja voidakseen määrätä seuraamuksen 86 artiklan perusteella, koska muutoin niihin olisi voitu soveltaa poikkeusta asetuksen N:o 4056/86 perusteella. Komissio on todennut, että Cewalin jäsenillä on yhteinen hinnasto, mutta se ei ole kantajien mukaan tässä tapauksessa näyttänyt toteen yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaoloa, minkä se on tehnyt ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisesta 1.4.1992 tehdystä päätöksessään 92/262/ETY (IV/32.450 — Ranskan ja Länsi-Afrikan varustamoyhteisöt; EYVL L 134, s. 1, 53 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

55 Komissio viittaa erityisesti edellä mainittuun asiassa Vetro ym. annettuun tuomioon (358 ja 359 kohta), ja katsoo, ettei enää voida kiistää sitä, että yhdessä hallittuja määrääviä markkina-asemia on olemassa. Sitä paitsi komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittasi tässä tuomiossa linjakonferensseihin esimerkkinä sellaisista yritysten yhteenliittymistä, joilla voi olla tällainen asema. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion mukaan määräävä markkina-asema voi olla kahdella tai useammalla riippumattomalla taloudellisella yksiköllä, joiden välinen taloudellinen yhteys on niin läheinen, että niillä on yhdessä määräävä asema verrattuna samoilla markkinoilla toimiviin muihin toimijoihin. Komissio katsoo, että määräävän markkina-aseman käsitteellä ei tehdä tyhjäksi perustamissopimuksen 85 artiklan merkitystä, koska sitä sovelletaan kartelleihin, jotka eivät luo niissä mukana oleville yrityksille yhteistä määräävää markkina-asemaa, koska niiden välillä ei ole riittävän vahvaa taloudellista yhteyttä. Perustamissopimuksen 85 artiklassa kielletään tietyt vilpilliset monenväliset järjestelyt, kun taas 86 artiklaa sovelletaan yksipuolisiin järjestelyihin. Tässä tapauksessa linjakonfe-

renssit toimivat komission mukaan asiakaskunnan ja kilpailijoiden kannalta pääosin kuten yksi ja sama yksikkö. Kantajat eivät ole sitä paitsi kieltäneet tällaisen konferenssin sopimuksesta johtuvan läheisen taloudellisen yhteyden olemassaoloa.

- 56 Komissio kiistää myös väitteen, jonka mukaan 85 artiklan soveltaminen estäisi 86 artiklan soveltamisen. Komission mukaan molempia määräyksiä voidaan soveltaa yhtä aikaa, jos vain kummankin artiklan soveltamisedellytykset täyttyvät (asia T-51/89, Tetra Pak v. komissio, tuomio 10.7.1990, Kok. 1990, s. II-309, 21 kohta). Tämän vuoksi komissio katsoo, että sitä ei voida syyttää 85 artiklan soveltamisalaan kuuluvien seikkojen ”kierrättämisestä” soveltamalla niihin 86 artiklaa. Ensiksikin oikeudelliselta kannalta ryhmäpoikkeuksen olemassaolo ei estä 86 artiklan soveltamista, jos kyseisellä yrityksellä on määräävä asema relevanteilla markkinoilla (em. asia Tetra Pak v. komissio, 25 kohta), mistä säädetään myös nimenomaisesti asetuksen N:o 4056/86 8 artiklan 2 kohdassa. Toiseksi tosiseikkojen osalta Cewalin väärinkäytökset eivät kuuluneet asetuksella N:o 4056/86 säädetyn ryhmäpoikkeuksen alaan. Komissio katsoo lisäksi, että päinvastoin kuin kantajat väittävät, sellaista oikeuskäytäntöä ei ole olemassa, jonka mukaan perustamissopimuksen 86 artiklaa ei voida soveltaa, kun kyseessä on vilpillinen monenvälinen järjestely.
- 57 Sitä paitsi kyseessä ei komission mukaan voi olla edellä mainitussa asiassa Vetro ym. annetussa tuomiossa tarkoitettu ”kierrätys”, koska nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa komissio on näyttänyt riittävällä tavalla toteen, että kaikki 86 artiklan soveltamisen edellytykset täyttyivät.
- 58 Väliintulijat katsovat, että tässä asiassa ei ole mahdollista, että riidanalaisessa päätöksessä todetun yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaoloa koskevia tosiseikkoja olisi ”kierrätetty” edellä mainitussa asiassa Vetro ym. vastaan komissio annetussa tuomiossa tarkoitettulla tavalla.

— Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 59 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajien väitteet perustuvat kahteen kanneperusteeseen; ensiksikin oikeudellinen virhe, joka koskee jäsenten markkina-aseman pitämistä yhteisenä, ja toiseksi perustelujen riittämättömyys.

- 60 Ensiksikin oikeudellisen virheen osalta on väitetty, että yhteisen määräävän markkina-aseman käsitteellä tarkoitetaan vain tapauksia, joissa yritykset käyttävät yhdessä väärin niillä kullakin olevaa määräävää asemaa; on korostettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ja päinvastoin kuin kantajat väittävät, 86 artiklaa voidaan soveltaa tapauksiin, joissa useilla yrityksillä on yhdessä määräävä asema relevanteilla markkinoilla (em. asia *Vetro ym. v. komissio*, 358 kohta; asia C-393/92, *Almelo*, tuomio 27.4.1994, Kok. 1994, s. I-1477, 42 kohta; asia C-96/94, *Centro Servizi Spediporto*, tuomio 5.10.1995, Kok. 1995, s. I-2883, 32 ja 33 kohta; yhdistetyt asiat C-140/94, C-141/94 ja C-142/94, *DIP ym.*, tuomio 17.10.1995, Kok. I-3257, 25 ja 26 kohta). Lisäksi vaikka olisikin selvää, ettei pelkän määräävän markkina-aseman olemassaolo ole perustamissopimuksen 86 artiklan vastaista, perustelu on tässä asiassa vailla merkitystä, koska komissio on määrännyt sakon määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä eikä määräävän markkina-aseman olemassaolosta.
- 61 Toiseksi riittämättömien perustelujen osalta on huomattava aluksi, että riidanalainen päätös on perusteltava toisaalta niin, että se, jolle päätös on osoitettu, saa tietää, miksi päätös on tehty, puolustaakseen tarvittaessa oikeuksiansa ja voidakseen tutkia, onko päätös asianmukainen, ja toisaalta niin, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta (asia T-7/92, *Asia Motor France ym. v. komissio*, tuomio 29.6.1993, Kok. 1993, s. II-669, 30 kohta).
- 62 On syytä korostaa, että yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että johtopäätöksen tekeminen yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolosta edellyttää kuitenkin, että kyseiset yritykset ovat riittävässä määrin sidoksissa toisiinsa noudattaakseen samanlaista toimintatapaa markkinoilla (em. asiassa *DIP ym.* annetun tuomion 26 kohta).
- 63 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioitavaksi tuodussa riidanalaisessa päätöksessä komissio on nimenomaisesti viitannut asetukseen N:o 4056/86. Asetuksen 1 artiklan 3 kohdan b alakohdassa säädetään, että linjakonferensseilla tarkoitetaan ”kahden tai useamman aluksia käyttävän ja määritellyllä maantieteellisellä alueella tietyllä reitillä tai tietyillä reiteillä kansainvälisiä linjaliikennepalveluja tarjoavien varustamojen ryhmää, jolla on jonkinlainen sopimus tai järjestely siitä,

että varustamot toimivat yhdenmukaisin tai yhteisin kuljetusmaksuin ja noudattavat muita varustamopalvelujen tarjoamisesta sovittuja ehtoja”. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa, että kantajat, jotka vetoavat useita kertoja asetukseen N:o 4056/86, eivät ole kiistäneet, että Cewal on siinä tarkoitettu linjakonferenssi.

- 64 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin korostaa lisäksi, että asetuksen N:o 4056/86 8 artiklassa todetaan, että perustamissopimuksen 86 artiklaa voidaan edelleen soveltaa. Ottaen huomioon, että linjaliikenteen harjoittajilla on linjakonferenssin vuoksi läheinen yhteys, ne voivat toteuttaa yhdessä relevanteilla markkinoilla yhteisiä yksipuolisia järjestelyjä. Tällaiset järjestelyt voivat olla 86 artiklan rikkomista, jos muut tämän määräyksen soveltamisen edellytykset täyttyvät.
- 65 Ottaen huomioon tässä asiassa riidanalaisessa päätöksessä olevat seikat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että linjaliikenteen harjoittajat ovat muodostaneet yhteisen yksikön eli Cewal-linjakonferenssin. Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että tämän yksikön puitteissa konferenssin jäsenet kuuluivat useisiin yhteisöihin, kuten Zaïre Pool Committee ja Special Fighting Committee, jotka mainitaan useaan kertaan riidanalaisessa päätöksessä ja erityisesti sen 26, 29, 31 ja 32 kohdassa, ja 74 kohdassa mainittu Zaïre Action Committee. Lisäksi kuten asetuksen N:o 4056/86 1 artiklasta ilmenee, tämän yhteistyöelimen tarkoituksena on luonnollisesti yhdenmukaisten kuljetushintojen ja muiden yhteisten kuljetusehtojen määrittäminen sekä niiden noudattaminen, mihin komissio viittaa nimenomaisesti päätöksen 61 kohdassa. Näin ollen Cewal näyttää olevan markkinoilla yksi ja ainoa kokonaisuus. Ilman että olisi tarpeen tässä vaiheessa määritellä riidanalaisessa päätöksessä kuvattuja Cewalin jäsenten järjestelyjä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että järjestelyistä ilmenee tahto hyväksyä yhdessä yhteinen toimintatapa markkinoilla, jotta yritykset voisivat toimia kukin erikseen niille relevanttien markkinoiden kilpailuolosuhteiden muuttuessa, mitä ne pitävät uhkaavana. Riidanalaisessa päätöksessä yksityiskohtaisesti kuvatut järjestelyt ovat osa maailmanlaajuisista toimintasuunnitelmaa, jonka toteuttamiseksi Cewalin jäsenet ovat yhdistäneet voimavaransa.
- 66 Tämän vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on riidanalaisessa päätöksessä näyttänyt riittävällä tavalla toteen sen, että voidaan katsoa, että Cewalin jäsenillä on yhteinen asema relevanteilla markkinoilla.

- 67 Lopuksi on korostettava, että edellä mainitussa asiassa *Vetro* ym. antamansa tuomion 360 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että perustamis-sopimuksen 86 artiklan rikkomisen toteamiseksi ei riitä, että 85 artiklan rikkomisen tunnusmerkistön täyttävät tosiseikat ”kierrätetään” toteamalla, että lainvastaisen sopimuksen tai järjestelyn osapuolet hallitsevat yhdessä olennaista osaa markkinoista, että vain tästä ainoasta syystä niillä on yhteinen määräävä markkina-asema ja että niiden lainvastainen toiminta on tämän määräävän aseman väärinkäyttöä. Näin ei ole asia tässä tapauksessa, vaikka kantajat niin väittävätkin. Komissio on riittävällä tavalla näyttänyt toteen, että sen lisäksi, että linjaliikenteen harjoittajat ovat tehneet sopimuksia, joilla on perustettu *Cewal* ja joiden olemassaoloa ei ole kiistetty, linjaliikenteen harjoittajien välillä on muita yhteyksiä kuten se, että ne ovat vahvistaneet markkinoilla yhteisen toimintatavan. Näin ollen komissio on voinut perustellusti katsoa, että 86 artiklaa voidaan soveltaa, kunhan muut tämän artiklan soveltamisen edellytykset täyttyvät.
- 68 Näiden seikkojen vuoksi kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

Cewalin jäsenten määräävä asema markkinoilla

— Asianosaisten perustelut

- 69 Pelkästä markkinaosuuksien suuruudesta ei voida kantajien mukaan päätellä, että markkina-asema on määräävä (asia 27/76, *United Brands v. komissio*, tuomio 14.2.1978, Kok. 1978, s. 207 ja asia C-62/86, *Akzo v. komissio*, tuomio 3.7.1991, Kok. 1991, s. I-3359, 60 kohta). Tässä asiassa komissio on kuitenkin kantajien mukaan perustanut käsityksensä ainoastaan *Cewalin* markkinaosuuteen. Se, että *Cewalilla* on Zairen viranomaisten yksipuolisen ja suvereenin päätöksen perusteella yksinoikeus Zairen ja Pohjois-Euroopan satamien väliseen linjaliikenteeseen, on kantajien mukaan joka tapauksessa poikkeuksellinen tilanne, joten markkina-osuus ei ole ratkaiseva (em. asiassa *Akzo v. komissio*, 60 kohta). Lisäksi komissio ei ole kantajien mukaan ottanut riittävällä tavalla huomioon sitä, että Zairen viranomaiset säätelivät pitkälti *Cewalin* ja sen jäsenten kauppapolitiikkaa.

- 70 Kantajat väittävät, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan (asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461) määrävän markkina-aseman arvioimisessa olennainen seikka on se, että määrävää markkina-asemaa voidaan pitää yllä. Vaikka Cewalin jäsenet ovat G:n ja C:n kilpailun vuoksi alentaneet kuljetushintojaan, ne ovat menettäneet markkinaosuutensa siten, että niillä on ainoastaan 64 prosenttia markkinoista, mikä riittää kantajien mukaan siihen, että määrävä markkina-asema puuttuu.
- 71 Vastineeseen antamassaan vastauksessa kantajat väittävät, että komissio on laskennallisesti lisännyt Cewalin markkinaosuutta, koska se ei ole ottanut huomioon Ranskan satamista lähtevää eikä sinne tulevaa liikennettä, vaikka se on katsonut, että tämä linjaliikenne on mahdollinen vaihtoehto linjaliikenteelle, jota Cewalin jäsenet harjoittavat. Lisäksi kantajat esittävät, että Cewal sekä G ja C toimivat pääasiallisesti eri markkinoilla: Cewal konttien ja tavanomaisten tavaroiden kuljetuksessa ja G ja C puolestaan roro-aluksilla kuljetettavan tavaroiden kuljetuksessa.
- 72 Vastaja katsoo, että markkinoiden määrittämistä koskevat perusteet ovat uusia ja että niitä ei siten voida ottaa tutkittaviksi. Lisäksi se väittää, että riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettuna ajanjaksona Cewalin markkinaosuus oli lähes 90 prosenttia eikä 64 prosenttia kuten kantajat sitä vastoin väittävät kuitenkin tarkentamatta, mistä luku on peräisin. Vastaja katsoo, että suuri markkinaosuus on yleensä sellaisenaan riittävä osoitus siitä, että määrävä markkina-asema on olemassa, jollei ole kysymys poikkeuksellisista olosuhteista (em. asiassa Hoffman-La Roche v. komissio annetun tuomion 41 kohta). Lisäksi komissio katsoo esittäneensä markkinaosuuden kriteerin lisäksi riidanalaisen päätöksen perustelujen 59 kohdassa muitakin relevantteja seikkoja, joiden perusteella määrävän markkina-aseman voidaan todeta olevan olemassa. Komissio katsoo, että kantajat eivät ole esittäneet mitään seikkaa, jonka nojalla niiden markkinaosuuden perusteella tehty oletama voitaisiin kumota. Lopuksi vastaja kiistää sen, että Cewalin hintojen laskemisen ja tietyn markkinaosuuden menettämisen perusteella voitaisiin katsoa, että määrävä asema puuttuu; määrävä asema ei tarkoita samaa kuin "valloittamaton asema".
- 73 Väliintulijat esittävät, että oli pa markkinaosuuden laskutapa mikä hyvänsä, konferenssin jäsenten markkinaosuus on yli 90 prosenttia, joten konferenssilla on joka tapauksessa määrävä markkina-asema.

— Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 74 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa aluksi, että relevanttien markkinoiden virheellistä arviointia koskeva kanneperuste on työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu uusi peruste, koska se esitetään ensimmäisen kerran vastineeseen annetussa vastauksessa. Peruste on jätettävä tutkimatta tämän vuoksi ja koska ei ole näytetty, että se perustuisi asian käsittelyn aikana ilmenneisiin oikeudellisiin seikkoihin tai tosiseikkoihin. Näin ollen on katsottava, että markkinat on määritetty riidanalaisessa päätöksessä oikein.
- 75 Lisäksi on väitetty, että riidanalaisen päätöksen perustelut ovat ristiriitaisia — minkä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii viran puolesta —, koska komissio on kantajien mukaan katsonut, että linjaliikenne Ranskan satamista ja sen satamiin on mahdollinen vaihtoehto, mutta samalla ei ole ottanut sitä huomioon markkinaosuusien laskemisessa; tämän osalta riittää kun todetaan, että riidanalaisen päätöksen 54 kohdassa komissio on esittänyt, miksi relevantteihin markkinoihin ei ollut syytä lukea linjaliikennettä Ranskan satamista ja sen satamiin. Komissio on siis ottanut asianmukaisesti huomioon konferenssin jäsenten markkinaosuuden relevanteilla markkinoilla siten kuin se oli markkinaosuuden alunperin määrittänyt. Perustelujen ei siis voida väittää olevan ristiriitaisia.
- 76 Varsinaisen määrävän aseman arvioinnista on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tällainen asema voi johtua useista seikoista, jotka eivät ole välttämättä ratkaisevia erikseen huomioon otettuina. Jolleivät kysymyksessä ole poikkeukselliset olosuhteet, erittäin huomattavat markkinaosuudet ovat kuitenkin sellaisenaan todiste määrävästä markkina-asemasta (em. asia Akzo v. komissio, tuomion 60 kohta; asia T-30/89, Hilti v. komissio, tuomio 12.12.1991, Kok. 1991, s. II-1439, 92 kohta ja asia T-83/91, Tetra Pak v. komissio, tuomio 6.10.1994, Kok. 1994, s. II-755, 109 kohta).
- 77 Tässä asiassa asianosaiset eivät kiistä sitä, että vuosina 1988 ja 1989 eli pääosin sinä ajanjaksona, joka on sakkujen määrittämiseksi otettu huomioon, Cewalin markkinaosuus oli yli 90 prosenttia. Kantajien esittämä 64 prosentin luku, jonka komissio kiistää, koskee ainoastaan vuotta 1992, koska kantajien antamien tietojen mukaan markkinaosuus ylitti 80 prosenttia vuonna 1990 ja 70 prosenttia vuonna 1991.

Tästä seuraa, että kyseisenä ajanjaksona Cewalin markkinaosuudet ovat edelleen olleet huomattavia, vaikka ovatkin pienentyneet asteittain. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien katsoo, että vaikka markkinaosuuksien säilyttäminen voi olla todiste määräävästä markkina-asemasta (em. asiassa Hoffman-La Roche v. komissio annetun tuomion 44 kohta), huomattavien markkinaosuuksien pienentyminen ei sinänsä ole todiste määräävän aseman puuttumisesta.

- 78 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että päinvastoin kuin kantajat väittävät, komissio ei ole perustanut päätelmiään yksinomaan Cewalin markkinaosuuteen. Riidanalaisen päätöksen 59 kohdasta ilmenee, että muitakin tekijöitä on otettu huomioon, kuten Cewalin markkinaosuuden ja pääasiallisen kilpailijan markkinaosuuden huomattava ero; Ogefremin kanssa tehdyn Cewalille yksinoikeuden turvaavan sopimuksen tuottamat edut; Cewalin huomattava verkosto, sen kapasiteetti ja kuljetusten tiheys; sekä Cewalin useiden kymmenien vuosien kokemus relevanteilla markkinoilla.
- 79 Näiden seikkojen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on voinut perustellusti todeta määräävän markkina-aseman olemassaolon.
- 80 Lisäksi on korostettava, että määräävän markkina-aseman olemassaoloa ei muuta se kantajien väite, jonka mukaan Cewalin yksinoikeus perustuu Ogefremin kanssa tehtyyn sopimukseen. Määräävän markkina-aseman toteamiseen ei nimittäin vaikuta se, miten kantajat ovat saaneet markkinaosuutensa. Päinvastoin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että yksinoikeus on sellainen seikka, jonka komissio on hyvinkin voinut ottaa huomioon todetessaan määräävän markkina-aseman olevan olemassa.
- 81 Lisäksi määräävän markkina-aseman käsite on vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan objektiivinen käsite, joten vaikka Zairen viranomaisten väitetty vaikutus Cewalin tai sen jäsenten kauppapolitiikkaan osoitettaisiin todeksi, se ei voi vaikuttaa määräävän aseman olemassaolon toteamiseen. Tällä perustelulla ei siis ole merkitystä.

- 82 Näiden seikkojen perusteella kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä kokonaan.

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan väärinkäyttöä ei ole tapahtunut

Cewal—Ogefrem-sopimus

— Asianosaisten perustelut

- 83 Kantajat väittävät vastineeseen antamassaan vastauksessa, että komissio on loukannut puolustautumisoikeuksia, koska sen näkökanta on ollut erilainen väitetiedoksiannossa, jossa on viitattu Zairen viranomaisten suverenilla toimellaan antamaan yksinoikeuteen, ja riidanalaisessa päätöksessä, jossa moitittiin pelkkää sopimuksen noudattamista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentti on edellä mainitussa asiassa CMBT vastaan komissio annetun määräyksen 33 kohdassa sitä paitsi todennut, että riidanalaisen päätöksen päätösosan 3 artiklassa ei velvoiteta niitä, joille päätös on osoitettu, lopettamaan Ogefremen kanssa tehdyn yhteistyösopimuksen soveltamista.
- 84 Aineellisilta osin kantajat katsovat perustelujensa ensimmäisessä osassa, että Ogefrem ei ole perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklassa tarkoitettu yritys. Näin ollen näitä artikloja ei voida kantajien mukaan soveltaa (asia 30/87, Bodson, tuomio 4.5.1988, Kok. 1988, s. 2479, 18 kohta).
- 85 Perustelujensa toisessa osassa kantajat esittävät, että väitetty rikkominen ei voi olla perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomista.
- 86 Ensiksi kantajat väittävät, että Cewalin ja Ogefremen yhteistyösopimus ei ole Cewalin painostuksen tulosta vaan Zairen viranomaiset ovat oman etunsa vuoksi velvoittaneet Cewalin tekemään sopimuksen. Tämä sopimus on tosiasiallisesti kantajien mukaan toimilupasopimus, jolla Ogefrem on Zairen viranomaisten sille

antaman lakiin perustuvan oikeuden perusteella antanut yksinoikeuden Cewalille. Sopimusmääräykset koskevat ainoastaan liitännäisiä oikeuksia. Perustamissopimuksen 86 artiklassa ei kuitenkaan kantajien mukaan kielletä sitä, että yritys, joka saa lakiin perustuvan yksinoikeuden, ryhtyy toimenpiteisiin tämän yksinoikeuden kunnioittamisen turvaamiseksi.

87 Kantajat lisäävät, että Ogefremin Cewalille myöntämä yksinoikeus on myöskin välitön seuraus Zairen ja Belgian vuonna 1981 tekemästä ja vuonna 1983 voimaan tulleesta kahdenvälisestä sopimuksesta. Tämän sopimuksen 3 artiklan 3 kappaleessa määrätään, että Belgian ja Zairen välisessä kaupassa kuljetettava rahti jaetaan 40: 40: 20 -koodin mukaan. Näin ollen on kantajien mukaan hämmästyttävää, että komissio moittii perustamissopimuksen 86 artiklan nojalla sopimusta, joka perustuu kansainväliseen sopimukseen, jonka tekemisen vuoksi komissio on aloittanut perustamissopimuksen 169 artiklan mukaisen menettelyn.

88 Kantajat väittävät lisäksi, että perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä ei voi olla pelkästään se, että jonkin maan hallitusta kehoitetaan ryhtymään joihinkin toimenpiteisiin. Tältä osin kantajat viittaavat amerikkalaiseen oikeuskäytäntöön ja erityisesti niin sanottuun ”suvereenin toimenpiteen” oppiin, jonka mukaan yritystä ei pidä rangaista siitä, että se on kehottanut jotakin hallitusta toteuttamaan jonkin toimenpiteen, vaikka toimenpide rajoittaisikin kilpailua (Yhdysvaltojen korkeimman oikeuden antama tuomio asiassa *American Banana v. United Fruit*, 213 US, 347—358, 53 L ed 826, s. 1909), ja niin sanottuun ”Noerr—Pennington”-oppiin, jonka mukaan antitrust-lainsäädäntöä ei voida soveltaa siihen, että jokin yritys antaa viranomaisille tietoja ja pyrkii tällä tavalla vaikuttamaan niiden toimintaan (Yhdysvaltojen korkeimman oikeuden antamat tuomiot asiassa *Eastern Railroad Presidents Conference v. Noerr Motor Freight Inc.*, 365 US 127, 5 L ed 2d 464, s. 1961, ja asiassa *United Mine Workers v. Pennington*, 381 US 657, 14 L ed 2d, s. 1965). Kantajien mukaan yhteisön oikeus sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen ilmaisunvapautta koskeva 10 artikla vastaavat täysin näitä periaatteita. Tätä ei voi muuttaa OECD:n 1987 antama päätöslauselma, johon komissio viittaa riidanalaisessa päätöksessään, koska päätöslauselmalla ei ole sitovaa vaikutusta. Lisäksi kansainvälisen kohteliaisuuden periaatteen mukaan valtion tuomioistuinten on pidättäydyttävä tuomitsemasta toisen valtion alueellaan toteuttamia toimenpiteitä.

- 89 Perustelujensa kolmannessa osassa kantajat katsovat, että riidanalaisessa päätöksessä ei näytetä toteen, että konferenssin jäsenet olisivat osallistuneet sopimuksen tekemiseen tai sen toimeenpanoon. Tältä osin kantajat korostavat, että Cewalin ja Ogefremin yhteistyösopimus on tehty 18.12.1985 eli aiemmin kuin Zairen keskuspankin 26.12.1985 tekemä päätös, jolla lopetettiin siihen asti voimassa ollut velvollisuus esittää tositteita siitä, että rahti oli kuljetettu Cewalin varustamalla aluksella. Komissio ei siis voi kantajien mukaan väittää, että sopimus tehtiin Zairen keskuspankin tekemän päätöksen johdosta menetetyin suojan saamiseksi takaisin. Lisäksi siihen aikaan kun Zairessa päätettiin perustaa Ogefrem vuonna 1983, Cewal toimi jo huomattavalla osalla markkinoita, joten saadun liikennöinnin yksinoikeuden ei voida katsoa olevan konferenssin aseman vahvistamista.
- 90 Kantajat korostavat, että ne ovat vaatineet Ogefremia noudattamaan sopimuksen määräyksiä sen vuoksi, että Ogefrem on Cewalin kanssa tekemänsä sopimuksen 1.2 kohdan vastaisesti myöntänyt oikeuksia eräälle riippumattomalle varustamolle neuvottelematta ensin konferenssin kanssa ja että Ogefrem on kantajien mukaan syrjinyt Cewalia G:n ja C:n hyväksi.
- 91 Perustelujensa neljännessä osassa kantajat väittävät, että jos yhteisön ulkopuolisen maan lainsäädäntö ja yhteisön oikeuden säännös tai määräys ovat ristiriidassa, komission olisi pitänyt noudattaa asetuksen N:o 4056/86 7 artiklan 2 kohdan c alakohdan i alakohdassa ja 9 artiklassa tarkoitettua menettelyä. Koska komissio ei ole menetellyt näin, se on syyllistynyt harkintavallan väärinkäyttöön.
- 92 Perustelujensa viidennessä osassa kantajat väittävät, että edellä mainitun, asiakirjan nimeltä *Kohiti yhteistä liikennepolitiikkaa — Selonteko meriliikenteestä* 63 kohdassa komissio on sitoutunut siihen, että konferenssille tai sen jäsenille ei määrätä sakkoja, jollei linjaliikenteen harjoittajien ryhmäpoikkeusta ensin peruuteta, minkä komissio on väitetiedoksiannossaan kantajien mukaan myöntänyt. Koska komissio on määrännyt kantajille sakon ilman, että ryhmäpoikkeusta olisi ensin peruutettu, se on kantajien mukaan loukannut luottamuksensuojan periaatetta.

- 93 Vastaaja muistuttaa, että riidanalaisessa päätöksessä rajoitetaan tutkimaan Cewalin toimia ja määräämään niistä seuraamus, eikä päätöstä voida pitää keinona, jolla saataisiin Afrikan valtiot suostumaan sellaiseen, mikä ei olisi diplomaattisin keinoin onnistunut, eli antamaan kaikille linjaliikenteen harjoittajille vapaan oikeuden kuljettaa rahtia riippumatta siitä, ovatko ne konferenssin jäseniä.
- 94 Vastaaja katsoo, että kantajien perustelut perustuvat kokonaan vastaajan mielestä virheelliseen olettamukseen, jonka mukaan Zairen valtio olisi velvoittanut yritykset tällaiseen sopimusjärjestelyyn Ogefremen kanssa. Komissio katsoo, että Cewalin ja Ogefremen sopimus ei ole missään nimessä hallituksen toimenpide eikä julkisoikeudellinen toimilupa, jotka olisivat edellyttäneet yksinoikeuden säätämistä lainsäädäntötoimella sekä hallinnollista menettelyä tämän oikeuden myöntämiseksi, vaan sopimus on Cewalin ja Ogefremen välillä vapaasti neuvoteltu yhteistyösopimus. Komission mukaan sopimuksen sisältö, sen tekemistä edeltäneet neuvottelut ja neuvottelujen johdosta alkuperäiseen versioon tehdyt muutokset osoittavat, ettei kyseessä ole julkisoikeudellinen toimilupa.
- 95 Vastaajan mukaan on loogisesti väärin päätellä, että Zairen ja Belgian välisestä kahdenvälisestä sopimuksesta, jonka mukaan kaikki rahti jaetaan 40:40:20 -koodin mukaisesti, seuraa, että riidanalainen sopimus on Zairen ”hallituksen toimenpide”, koska kaiken rahdin eikä pelkästään konferenssin kuljettaman rahdin jakamisesta ei johdu konferenssille kuuluvaa yksinoikeutta. Komissio muistuttaa lisäksi, että kahdenvälinen sopimus tuli voimaan 13.4.1987 eli Ogefremen kanssa tehdyn sopimuksen tekemisen jälkeen, joten kahdenvälinen sopimus ei voi olla Ogefremen kanssa tehdyn sopimuksen oikeudellinen perusta.
- 96 Riidanalaisen sopimuksen toimeenpanosta komissio katsoo, että kantajat eivät kiistä sitä, että ne ovat pyrkineet vääjäämättä yksinoikeuslausekkeen soveltamiseen. Julkisoikeudellisen toimiluvan puuttuessa Cewalin toimien on komission mukaan katsottava olevan määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä, koska Cewal ei tyytynyt vaatimaan, että Zairen valtio kohtelisi yhdenvertaisesti Cewalia sekä G:tä ja C:tä, vaan se pyrki suoraan syrjäyttämään G:n ja C:n linjaliikenteestä.

- 97 Vastaaja katsoo, että merkitystä ei ole kantajien väitteillä siitä, että ne olisivat perustellusti kehottaneet hallitusta toimenpiteisiin ja että tämä perustuu amerikkalaisessa oikeuskäytännössä vakiintuneisiin ratkaisuihin, koska väitteet perustuvat jälleen siihen virheelliseen olettamukseen, että riidanalainen sopimus on julkisoikeudellisen toimiluvan luonteinen.
- 98 Komission mukaan puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva peruste, joka on esitetty ensimmäistä kertaa vasta vastineeseen annetussa vastauksessa, on jätettävä tutkimatta ja on joka tapauksessa perusteeton. Väitetty ero väitetiedoksiannossa ja riidanalaisessa päätöksessä johtuu siitä, että väitetiedoksiantoa on luettu virheellisesti. Kantajat eivät voi komission mukaan näin ollen valittaa siitä, että riidanalaisessa päätöksessä kantajat on asetettu vastuuseen vain osasta niitä syytöksistä, jotka on mainittu väitetiedoksiannossa, koska ennen 1.7.1987 tapahtuneita tosiseikkoja koskevia syytöksiä, kuten yhteistyösopimuksen tekemistä, ei ole päätöksessä otettu huomioon. Päätöksessä ei myöskään välttämättä tarvitse toistaa väitetiedoksiantoa (yhdistetyt asiat 100/80, 101/80, 102/80 ja 103/80, *Musique Diffusion française* ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825, 14 kohta).
- 99 Väitteestä, jonka mukaan riidanalaisesta päätöksestä ei ilmene, millä perusteella sopimus on lainvastainen, komissio katsoo, että riidanalaisesta päätöksestä ilmenee selvästi, että ainoastaan 1.7.1987 jälkeen eli asetuksen N:o 4056/86 voimaantulon jälkeen tapahtuneita seikkoja on moitittu, joten komissio ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin tätä päivää edeltäneen sopimuksen tekemisen osalta.
- 100 Väliintulijat esittävät, että päinvastoin kuin kantajat väittävät, G:lle ja C:lle annetut linjaliikenneoikeudet eivät ole seurausta Cewalin syrjimisestä G:n ja C:n eduksi, ja että linjaliikenneoikeudet ovat kaikkien Ogefremin vahvistamien sääntöjen mukaisia. Tältä osin väliintulijat tarkentavat, että ne on velvoitettu samalla tavalla kuin Cewalin jäsenet antamaan vakuuksia, noudattamaan sakon uhalla Ogefremin

antamia hallinnollisia määräyksiä ja maksamaan provisiota, joka oli nähtävästi suurempi kuin Cewalin jäsenten maksettava provisio.

- 101 Väliintulijat esittävät lisäksi, että Ogefremin ja Cewalin välisellä yhteistyösopimuksella tosiasiallinen monopoli on muutettu sopimukseen perustuvaksi yksinoikeudeksi, jolla konferenssille on annettu markkinoilla valtaa, jota se on käyttänyt väliintulijoiden syrjäyttämiseksi markkinoilta. Jollei yhteistyösopimusta olisi ollut olemassa, Cewalin olisi pitänyt tehdä Ogefremin kanssa vastaavanlainen liittymis-sopimus kuin minkä G ja C ovat tehneet, ilman yksinoikeutta; sitä vastoin Cewalilla oli yksinoikeuden perusteella mahdollisuus painostaa Ogefremia huolehtimaan siitä, että Cewalin sopimusperusteista monopolia noudatetaan.

— Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 102 Aluksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa, että tässä tapauksessa kyseessä on Cewalin jäsenillä olevan määräävän markkina-aseman väärinkäyttö. Kun tutkitaan, voidaanko perustamissopimuksen 86 artiklaa soveltaa, on huomioon otettava ainoastaan se, että konferenssin jäsenet ovat perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettuja yrityksiä, mitä kantajat eivät kiistä, eikä huomioon ole otettava sitä, mikä asema Ogefremilla on.
- 103 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että koska kyseessä on ainoastaan Cewalin yksipuolinen toiminta, sen ja Ogefremin välisen sopimuksen täsmällinen luonne ei ole perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisen kannalta ratkaiseva seikka. Vaikka oletettaisiin, että sopimus on toimilupa, kuten kantajat väittävät, ja että Cewal olisi näin ollen toimiluvan saaja, tämä ei riitä perusteluksi siitä, ettei Cewalin toiminta ole sen aseman väärinkäyttöä (em. asia Bodson, tuomion 30 kohta).
- 104 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että vaikka Cewalin ja Ogefremin välisen yhteistyösopimuksen 1.1 kohdassa määrätään Cewalin jäsenille yksinoikeus kaikkien konferenssin toiminta-alueella kuljetettavien tavaroiden osalta, 1.2 koh-

dan mukaan poikkeuksia voidaan tehdä molempien sopimuspuolten suostumuksella. Aluksi on huomattava, että komissio on katsonut, ettei se voi ryhtyä toimenpiteisiin sopimuksen tekemisen osalta, koska se tehtiin ennen asetuksen N:o 4056/86 voimaantuloa. Siltä osin kuin on kyse ainoastaan yhteistyösopimuksen toimeenpanosta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien katsoo, että sopimuksen 1.2 kohta riittää estämään kansainvälisoikeudelliset ristiriidat. Vaikka oletettaisiin, että Cewalin ja Ogefremin sopimus olisi julkisoikeudellinen toimilupa ja se voitaisiin näin ollen rinnastaa asetuksen N:o 4056/86 9 artiklassa tarkoitettuihin yhteisön ulkopuolisen valtion hallinnollisiin määräyksiin, ja että asetuksen yritysten välisiä järjestelyjä koskevaa 7 artiklaa ei voitaisi soveltaa, on otettava huomioon, että sopimuksessa on varattu mahdollisuus kilpailun avaamiselle, jotta sen toimeenpanoa voitaisiin muuttella siten, että se vastaisi perustamissopimuksen 86 artiklassa asetettuja vaatimuksia. Näin ollen perustamissopimuksen ja Ogefremin kanssa tehdyn sopimuksen välinen ristiriita ei johdu välttämättä jälkimmäisen sisällöstä, koska sopimusta voidaan sopimuspuolten tahdosta muuttaa siten, että se on tehokkaan kilpailun vaatimusten mukainen.

105 Tästä toteamuksesta seuraa, että riidanalaisessa päätöksessä on perustellusti arvioitu Cewalin tahtoa sopimuksen toimeenpanossa. Ogefrem antoi yksipuolisesti riippumattomalle varustamolle liikennöintiluvan periaatteessa kahteen prosenttiin Zairen rahtiliikenteestä, ja tämän osuus on sittemmin kasvanut. Cewalin jäsenet kehottivat Ogefremia huolehtimaan siitä, että G ja C syrjäytetään markkinoilta. Useista komission riidanalaisessa päätöksessään mainitsemista asiakirjoista ilmenee, että Cewalin jäsenet huomauttivat Ogefremille sen velvollisuuksista ja aikoivat palauttaa entiselleen myöhemmin saatavien alennusten järjestelmän, mikäli Ogefrem ei muuttaisi kantaansa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että vaikka kantajat väittävät, ettei näille toimenpiteille ole annettava tällaista merkitystä ja katsovat, ettei niitä voida pitää määrävän markkina-aseman väärinkäytönä, kantajat eivät kuitenkaan kiistä toimineensa esitetyllä tavalla. Lisäksi Special Fighting Committeeen 18.5.1989 pidetyn kokouksen pöytäkirjasta ilmenee, että kantajat toimivat tällä tavalla, koska päämääränä oli syrjäyttää riippumattomat varustamot G ja C markkinoilta.

106 Tätä toimintaa arvioitaessa on muistettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan määrävässä asemassa olevalla yrityksellä on perustamissopimuksen 86 artiklan nojalla erityinen velvollisuus olla toiminnallaan rajoittamatta tehokasta ja vääristymätöntä kilpailua yhteismarkkinoilla, riippumatta siitä, mihin tämä

asema perustuu (erityisesti em. asia Tetra Pak, tuomio 6.10.1994, 114 kohta). Näin ollen perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisalaan kuuluu kaikki sellainen määräävässä asemassa olevan yrityksen toiminta, joka voi haitata kilpailun ylläpitämistä tai kehittämistä markkinoilla, joilla kilpailu on jo vähentynyt nimenomaan tämän yrityksen markkina-aseman vuoksi (em. tuomion 114 kohta).

- 107 Vaikkei määräävän markkina-aseman olemassaolo estä tässä asemassa olevaa yritystä säilyttämästä omia kaupallisia intressejään, jos ne ovat uhattuina, ja vaikka yrityksellä on oikeus kohtuuden rajoissa ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin intressiensä suojaamiseksi, tällaisia toimia ei voida kuitenkaan hyväksyä, jos niillä pyritään vahvistamaan määräävää markkina-asemaa ja käyttämään sitä väärin (asia T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389, 69 kohta).
- 108 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että yrityksellä, jolla on määräävä markkina-asema ja yksinoikeus, johon liittyy sen suostumusta edellyttävä poikkeusmahdollisuus, on velvollisuus käyttää sille sopimuksen mukaan kuuluvaa veto-oikeutta kohtuuden rajoissa siten, että muilla on mahdollisuus päästä markkinoille. Ottaen huomioon edellä esitetyt seikat Cewalin jäsenet eivät ole menetelleet näin tässä asiassa.
- 109 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on voinut perustellusti katsoa, että Cewalin jäsenet ovat rikkoneet perustamissopimuksen 86 artiklaa, kun ne ovat osallistuneet aktiivisesti Ogefremin kanssa tehdyn sopimuksen toimeenpanoon ja kun ne ovat toistuvasti vaatineet sopimuksen ehdotonta noudattamista, koska niiden päämääränä oli syrjäyttää markkinoilta riippumaton varustamo, jonka Ogefrem oli päästänyt markkinoille.
- 110 Se seikka, että kantajien mukaan hallituksen kehottaminen toimenpiteisiin ei voi olla kilpailusääntöjen vastaista, on vailla merkitystä, koska tällaista menettelyä ei ole tässä asiassa moitittu.

- 111 Kantajat eivät voi myöskään vedota perusteltuun luottamukseen edellä mainitun asiakirjan nimeltä *Kohti yhteistä liikennepolitiikkaa — Selonteko meriliikenteestä* 63 kohdan perusteella, koska tämä kohta koskee ainoastaan ryhmäpoikkeuksen ja yksittäisen poikkeuksen välistä suhdetta, eikä se näin ollen vaikuta mahdollisuuden todeta perustamissopimuksen 86 artiklan rikkominen ja mahdollisuuden määrätä siitä sakko.
- 112 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa lisäksi, että kantajat eivät voi perustellusti väittää, että niille Ogefremin kanssa tehdyn sopimuksen perusteella annettusta yksinoikeudesta on määrätty Belgian ja Zairen tekemällä kahdenkeskisellä sopimuksella, koska tämä sopimus on tullut voimaan vasta 13.4.1987 eli useita kuukausia sen jälkeen kun Cewalin ja Ogefremin välinen sopimus on tehty. Lisäksi tämän sopimuksen 3.3 kohta, johon kantajat vetoavat, koskee järjestelmää, jota sopimuspuolten on sovellettava niiden kansallisten linjaliikenteen harjoittajien eikä tietyn linjakonferenssin käyttämiin aluksiin.
- 113 Lopuksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva kanneperuste, joka on esitetty vastineeseen annettussa vastauksessa, on työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu uusi peruste. Koska ei ole perusteita sille, että tämä kanneperuste perustuisi oikeudenkäynnin aikana esiin tulleisiin oikeudellisiin seikkoihin tai tosiseikkoihin, se on jätettävä tutkimatta. Lisäksi on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksessä ei välttämättä tarvitse toistaa väitetiedoksiantoa (asia T-9/89, Hüls v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-499, 59 kohta). Vaikka väitetiedoksiannossa haluttiin moittia yksinoikeuden saamista ja Cewalin sen toimeenpanemiseksi toistamia toimenpiteitä, kantajan puolustautumisoikeuksiin ei voi vaikuttaa se, että riidanalaisessa päätöksessä otetaan huomioon ainoastaan nämä Cewalin toimenpiteet.
- 114 Näin ollen Cewalin ja Ogefremin välistä yhteistyösopimusta koskevat kantajan perustelut on hylättävä.

Hintataistelualusten käyttö

— Asianosaisten perustelut

- 115 Kantajien perustelut voidaan esittää kahdessa osassa. Ensin kantajat kiistävät hintataistelualusten käsitteen olemassaolon, ja toiseksi väittävät, että moitittu toiminta ei voi olla perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä.
- 116 Perustelujensa ensimmäisessä, hintataistelualusten käsitettä koskevassa osassa kantajat toteavat, että komissio on vastineessaan esittänyt, että mikään niistä kilpailusääntöjen rikkomisen tunnusmerkit täyttävistä tosiseikoista, jotka se on riidanalaisessa päätöksessään ottanut huomioon, ei ole itse asiassa olennainen, ja että tämä menettelytapa eroaa ns. saalistushinnoittelusta. Vastaaja moittii kantajia enää siitä, että nämä ovat poikenneet tavanomaisista hinnoistaan kilpailijan syrjäyttämiseksi markkinoilta. Jos riidanalaisen päätöksen katsotaan kuitenkin viittaavan tähän uuteen määritelmään, kantajien mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska asianosaisia on rangaistu menettelytavasta, josta niitä ei ole moitittu väitetiedoksiannossa. Komissiolla ei ole kantajien mukaan myöskään oikeutta täydentää riidanalaisen päätöksen perusteluja vastineessaan, joten perustamissopimuksen 190 artiklaa on myös rikottu.
- 117 Perustelujensa toisessa, kyseessä olevan menettelytavan määrittelyä koskevassa osassa kantajat korostavat, että se, että Cewalin jäsenet ovat itse useissa komission mainitsemissa pöytäkirjoissa käyttäneet nimitystä hintataistelualukset, ei vapauta komissiota velvollisuudesta tutkia, täytyvätkö perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisen edellytykset todella.
- 118 Ensiksi komissio on riidanalaisen päätöksen 74 kohdassa todennut laivojen lähtöpäivistä, että Cewal ei ole muuttanut aikataulujaan eikä ole määrännyt tiettyä alusta ankkuroitumaan siten, että se kilpailisi G:n ja C:n kanssa liikenteestä, ja näin ollen kantajien mukaan yksi tarvittavista edellytyksistä sen toteamiseksi, että moitittu menettelytapa olisi ilmeisen kilpailua rajoittava, jää täyttymättä.

- 119 Toiseksi kantajat väittävät, että ne ovat ainoastaan mukauttaneet hintansa G:n ja C:n hintoihin pyrkimättä käyttämään riippumattoman varustamon hintoja alempia hintoja, turistiautojen kuljetushinnastoa lukuun ottamatta. Koska kantajien mukaan Ogefrem syrji Cewalia G:n ja C:n hyväksi, koska riippumaton kilpailija ryhtyi hintasotaan ja koska asiakkaat painostivat Cewalia ja vaativat sitä sovelta-
maan samoja hintoja kuin G ja C, Cewalin oli pakko ryhtyä toimenpiteisiin sopeu-
tuakseen uuteen kilpailutilanteeseen. Tällainen toiminta ei kantajien mukaan ole
kilpailusääntöjen vastaista (em. asia BPB Industries ja British Gypsum v. komissio,
tuomion 69 kohta).
- 120 Kun komissio on perustanut väitteensä 86 artiklan rikkomisesta pelkästään siihen,
että rahtihinnaston muuttaminen on ”monenkeskistä”, se on kantajien mukaan
”kierrättänyt” tosiseikkoja, joiden perusteella olisi voitu soveltaa perustamissopi-
muksen 85 artiklan 1 kohtaa mutta joihin soveltuu asetuksen
N:o 4056/86 1 artiklan 3 kohdan b alakohdassa ja 4 artiklassa säädetty poikkeus.
Kantajat korostavat, että kaikkinaisen hintojen muuttaminen niiden mukauttami-
seksi kilpailijan hintoihin on sallittu poikkeus.
- 121 Kolmanneksi komissio on kantajien mukaan näyttänyt toteen ainoastaan, että voit-
tomarginaali on pienentynyt, mutta ei sitä, että konferenssin jäsenet olisivat kärsi-
neet tappioita, mikä on kuitenkin luonteenomainen piirre hintasyrjinnälle, joka on
perustamissopimuksen 86 artiklan mukaan kiellettyä (em. asia Akzo v. komissio,
tuomion 71 ja 72 kohta). Komissio ei ole myöskään kantajien mukaan näyttänyt
toteen, että Cewalilla olisi ”sotavaranto” eli hintasotaan varattuja varoja, joiden
avulla se voi ryhtyä saalistushinnoittelukampanjaan.
- 122 Kantajat katsovat itse asiassa kansalliseen oikeuskäytäntöön ja oikeusoppiin viita-
ten, että komission esittämät seikat eivät ole relevantteja. Erityisesti hintataistelu-
alusten käsite edellyttää, että konferenssin jäsenille olisi aiheutunut ”tappioita”.
Käsite pitää kantajien mukaan rinnastaa saalistushinnoitteluun ja erottaa siitä, että
hinnat ainoastaan mukautetaan kilpailijan hintoihin, jotta sen kanssa voitaisiin kil-
pailia samoista lähtökohdista.

- 123 Neljänneksi kantajat katsovat, että muut riidanalaisessa päätöksessä kielletyt järjestelyt eivät ole markkina-aseman väärinkäyttöä. Koska linjaliikenteen aikataulut julkaistaan lehdistössä, Fighting Committeeta ei voida syyttää siitä, että se on tiedottanut C:n ja G:n alusten lähtöpäivistä konferenssin jäsenille. Lisäksi koska asetuksessa N:o 4056/86 sallitaan rahtihinnaston yhteinen vahvistaminen, riidanalaisessa päätöksessä ei kantajien mukaan voida määrätä seuraamusta hintataistelun hinnastojen yhteisestä vahvistamisesta. Mitä tulee siihen, että hintataistelun hinnastot vahvistettiin suhteessa riippumattoman varustamon hinnastoihin, tämä on kantajien mukaan ominaista normaalille hintakilpailulle. Se, että Cewalin jäsenet ottivat vastuulleen normaalin hinnaston ja hintataistelun hinnaston välisen hintaeron, on kantajien mukaan ainoastaan seurausta asetuksella N:o 4056/86 vapautetusta yhteisestä riskinjaosta.
- 124 Viidenneksi kantajat väittävät, että koska kaikkia rahdinantajia kohdellaan tiettyinä hetkenä samalla tavalla, komissio moittii riidanalaisen päätöksen 83 kohdassa virheellisesti menettelytapaa perustamissopimuksen 86 artiklan c kohdassa tarkoitteksi hintasyrjinnäksi, mitä se ei myöskään ollut esittänyt väitetiedoksiannossa.
- 125 Viimeksi kantajat esittävät, että arvioidessaan sitä, onko riidanalainen menettelytapa markkina-aseman väärinkäyttöä, komissio on laiminlyönyt ottaa huomioon tiettyjä olennaisia seikkoja.
- 126 Komissio on kantajien mukaan jättänyt huomiotta sen, että kyseisenä ajankohtana G:n ja C:n markkinaosuus on kasvanut 2 prosentista 25 prosenttiin. Jos riidanalaisella menettelytavalla ei ole ollut vaikutusta markkinoihin, tämä riittää siihen, ettei menettelytapaa voida kieltää perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella (em. asia Hoffman-La Roche v. komissio, tuomion 91 kohta).
- 127 Lisäksi komissio ei ole kantajien mukaan ottanut huomioon sitä, että G:n ja C:n toiminta markkinoilla on Cewalille annetun lainmukaisen monopolin rikkomista. Tässä tilanteessa konferenssin jäsenten toimia monopolin turvaamiseksi ei voida pitää markkina-aseman väärinkäyttönä.

- 128 Komissio on kantajien mukaan jättänyt huomiotta sen, että kilpailuoikeuden alalla linjaliikenteelle on säädetty joustava poikkeusjärjestelmä. Komissio lienee hyväksynyt sen, että linjaliikenteen harjoittajien ja riippumattomien varustamojen hinnastojen yhteensovittaminen on sallittu poikkeus (asetuksen N:o 4056/86 23 artiklan 3 kohdan ja neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1017/68 26 artiklan 3 kohdan mukaisesti annettu asioita IV/32.380 ja IV/32.772 — Eurocorde-sopimukset koskeva komission tiedonanto, EYVL 1990 C 162, s. 13). Kantajien mukaan perustamissopimuksen 86 artiklaa ei voida soveltaa riidanalaiseen menettelytapaan niin kauan kuin ryhmäpoikkeus on voimassa, eikä viittauksella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa Tetra Pak vastaan komissio 10.7.1990 antamaan tuomioon ole tässä tapauksessa merkitystä. Kun yritys voi käyttää hyväkseen poikkeusta tai kun se on saanut kirjeen, jossa ilmoitetaan asian käsittelyn päättämisestä toistaiseksi, sille ei voida määrätä sakkoa ilman, että poikkeus ensin peruutetaan (ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisesta 23.12.1992 tehty komission päätös Schöller Lebensmittel GmbH & Co. KG:tä vastaan — asiat IV/31.533 ja IV/34.072, EYVL 1993 L 183, s. 1, 148—151 kohta).
- 129 Komissio kiistää, että hintataistelualusten käsite olisi erilainen toisaalta väitetiedoksiannossa ja riidanalaisessa päätöksessä ja toisaalta vastineessa. Komissio muistuttaa erityisesti, että päinvastoin kuin kantajat väittävät, riidanalaisessa päätöksessä ei mainita saalistushinnoittelua.
- 130 Aineellisilta osin komissio katsoo, että olennainen kysymys ei liity terminologiaan. Tärkeää on se, onko Cewalin jäsenten toiminta normaalia ja lainmukaista kilpailua (em. asia Hoffmann-La Roche, tuomion 91 kohta; asia 322/81, Michelin v. komissio, tuomio 9.11.1983, Kok. 1983, s. 3461, 70 kohta ja em. asia Akzo v. komissio, tuomion 69 ja 70 kohta). Nyt käsiteltävänä olevassa asiassa hintataistelualusten järjestelmä on komission mukaan markkina-aseman väärinkäyttöä, koska sillä on pyritty syrjäyttämään markkinoilta Cewalin ainoat kilpailijat eli G ja C keinoilla, jotka eivät ole normaalia kilpailua.
- 131 Komissio katsoo, että kantajien esittämät kriteerit eivät ole hintataistelualusten nimellä tunnetun järjestelmän eivätkä perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitetun markkina-aseman väärinkäytön tunnusmerkkejä.

- 132 Näin ollen on komission mukaan yhdentekevää, onko Cewalin pitänyt muuttaa jäsentensä alusten lähtöaikatauluja. Koska linjakonferenssin varustamot takaavat säännöllisen linjaliikenteen ja koska G:n ja C:n alukset sitä vastoin lähtevät vain 35 tai 36 päivän välein, Cewal voi komission mukaan helposti pitää hintataistelualuksina kaikkia niitä aluksia, joiden lastaamisesta on jo sovittu.
- 133 Olennaista ei komission mukaan myöskään ole G:n ja C:n hintoja alempien hintojen olemassaolo. Perusteeksi riittää, että hinnat ovat samat tai alemmat kuin sen kilpailijan, joka halutaan syrjäyttää markkinoilta. Komissio lisää, että kantajat eivät voi vedota asetuksessa N:o 4056/86 säädettyihin poikkeuksiin, koska konferenssin hintojen alentaminen oli valikoivaa ja sen tarkoituksena oli syrjäyttää ainoa kilpailija markkinoilta.
- 134 Tosiasiallisten taloudellisten tappioiden olemassaolo ei myöskään ole komission mukaan olennaista. Päinvastoin kuin saalistushinnoittelun osalta, perusteeksi riittää, että on aiheutunut tulonmenetykset, kuten tässä tapauksessa, kuten käy ilmi Special Fighting Committeeen ja Zaire Pool Committeeen kokouspöytäkirjoista sekä Woermann-Linien 19.5.1988 lähettämästä teleksistä.
- 135 Menettelytavan vaikutusten väitetystä puuttumisesta komissio katsoo, että olennainen kriteeri perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamiseksi on yrityksen syrjäyttämiseen pyrkivä toiminta. Komission mukaan on yhdentekevää, onko tämä toiminta tosiasiallisesti rajoittanut kilpailua. Sinänsä tässä asiassa rajoittava vaikutus voisi olla mahdollinen. Näin ollen merkityksellistä on se, että G:n ja C:n markkinaosuus, joka kyseessä olevana ajankohtana oli 5—6 prosenttia, kasvoi sen jälkeen kun riidanalainen menettelytapa oli lopetettu.
- 136 Komissio katsoo, että perustamissopimuksen 86 artiklan vastaisia menettelytapoja ei voida perustella sillä, että Cewal puolustaa lainmukaisesti väittämäänsä monopolia, tai sillä, että G:n ja C:n on väitetty toimineen kilpailua rajoittavasti, eikä sillä, että asetuksessa N:o 4056/86 on myönnetty poikkeus.

137 Väliintulijat katsovat, että konferenssi on myöntänyt käyttäneensä komission kiel-tämää hintataistelualusten järjestelmää ja että konferenssi ei voi perustella menet-telytapaa G:n ja C:n markkinoille tulosta johtuvalla uudella kilpailutilanteella. Väliintulijat katsovat, että komission käyttämät kriteerit ovat perusteltuja, ja totea-vat, että riidanalaisessa päätöksessä mainituista asiakirjoista ja Cewalin vastauksesta väitetiedoksiantoon ilmenee, että kriteerit täyttyvät tässä tapauksessa.

— Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

138 Perustelujensa ensimmäisessä, hintataistelualusten käsitettä koskevassa osassa kan-tajat esittävät kaksi perustetta: puolustautumisoikeuksien loukkaaminen ja perus-tamissopimuksen 190 artiklan rikkominen. Kantajien perustelut nojautuvat väitteeseen siitä, että komissio on vastineessaan muuttanut riidanalaisessa päätöksessään moititun kantajien menettelytavan määritelmää.

139 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on riidanalaisen pää-töksensä 73 ja 74 kohdassa todennut, että Cewalin jäsenten harjoittama hintatais-telualusten järjestelmä G:n ja C:n markkinoilta syrjäyttämiseksi perustuu seuraa-viin kolmeen tunnusmerkkiin: niiden konferenssin jäsenten alusten nimittäminen hintataistelualuksiksi, joiden satamasta lähtö oli lähimpänä G:n ja C:n alusten läh-töä, vaikka aikataulua ei muutettu; yhdessä vahvistetut hintataisteluhinnat, jotka poikkesivat Cewalin jäsenten tavanomaisista hinnoista ja jotka vahvistettiin samoiksi tai alhaisemmiksi kuin G:n ja C:n ilmoittamat hinnat; tästä aiheutuva tulonmenetys, joka jäi Cewalin jäsenten vastuulle. Riidanalaisen päätöksen 80 koh-dasta ilmenee, että tämä menettelytapa on erotettavissa saalistushinnoittelusta. Kantajat väittävät, että komissio on vastineessaan esittänyt yhtäältä, että ei ole välttämätöntä, että hintataistelualus olisi erityisesti tehtävään määrätty, että hinnat olisivat kilpailijan hintoja alemmat ja että toiminnasta aiheutuisi taloudellisia tappioita, ja toisaalta, että riidanalainen menettelytapa ei ole sama asia kuin saalistushinnoittelu.

140 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että vastineessa esitetyillä tunnus-merkeillä ei luoda hintataistelualusten järjestelmää koskevaa uutta, riidanalaisessa päätöksessä esitetystä poikkeavaa määritelmää, vaan esitetyt seikat ovat täysin pää-töksen mukaisia. Koska kantajien perustelun lähtökohta on perusteeton, molem-mat hintataistelualusten käsitettä koskevat väitteet on hylättävä.

- 141 Kantajien perustelujen toisesta, perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella tehtyä riidanalaisen menettelytavan määrittelyä koskevasta perustelusta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien toteama aluksi, että kantajat eivät itse asiassa kiistä sitä, että komission huomioon ottamat hintataistelualusten järjestelmää koskevat kolme tunnusmerkkiä täyttyvät. Kantajat katsovat, että komissio ei ole näyttänyt toteen, että alukset olisi erityisesti rahdattu hintataistelualuksiksi, mutta kantajat eivät esitä mitään perustetta, jonka perusteella voitaisiin osoittaa, että ne eivät olisi käyttäneet jo lähtemään sovittuja aluksia hintataistelualuksina, mikä on ensimmäinen huomioon otettu tunnusmerkki. Kantajat moittivat komissiota siitä, ettei se ole näyttänyt toteen G:n ja C:n hintoja alhaisempia hintoja, mutta kantajat eivät näytä toteen, että ne eivät olisi käyttäneet samoja tai alhaisempia hintoja kuin kilpailijansa, mikä on toinen tunnusmerkki. Kantajat myöntävät sitä vastoin mukauttaneensa hintansa G:n ja C:n hintoihin ja laskuttaneensa erityistapauksissa alempia hintoja. Lopuksi kantajat moittivat komissiota siitä, ettei se ole näyttänyt toteen tappioiden syntymistä, mikä olisi osoitus saalistushinnoittelusta, mutta kantajat eivät esitä näyttöä siitä, että ne eivät olisi kärsineet tulonmenetystä, mikä on kolmas riidanalaisessa päätöksessä huomioon otettu tunnusmerkki. Kantajat myöntävät sitä vastoin, että niiden tulot ovat pienentyneet.
- 142 Näin ollen riidanalaisessa päätöksessä esitettyjen rikkomisen tunnusmerkkien on katsottava olevan olemassa.
- 143 Kantajat pyrkivät perusteluillaan näyttämään toteen, että näin määritetty menettelytapa ei ole perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä.
- 144 Ensiksi kantajat esittävät, että komission moittima menettelytapa ei vastaa sitä määritelmää, joka kantajien mukaan yleensä annetaan, kun menettelytavasta määrätään sakko sen vuoksi, että sillä rikotaan kilpailuoikeutta. Tätä väitettä ei voida hyväksyä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ei ole tarpeen tutkia, onko komission määritelmä sama kuin kantajien esittämät määritelmät. On ainoastaan tutkittava, onko komission riidanalaisessa päätöksessään määrittelemä menettelytapa perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä, ilman, että pohdittaisiin, onko määritelmä ristiriitainen riidanalaisessa päätöksessä olevien opillisten ja säännöksiin perustuvien viitauksien kanssa.

- 145 Toiseksi kantajat katsovat, ettei komissio ole näyttänyt toteen, etteivät kantajat olisi moitittua menettelytapaa toimeenpannessaan toimineet normaalin kilpailun mukaisesti.
- 146 Kuten on jo huomautettu, vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan vaikka määrään markkina-aseman olemassaolo ei estä yritystä turvaamasta omia kaupallisia etujaan, ja vaikka tällä yrityksellä on oikeus kohtuuden rajoissa ryhtyä toimiin, joiden se katsoo olevan tarpeen etujensa suojaamiseksi, tällaisia toimia ei voida kuitenkaan sallia, jos järjestelyillä pyritään vahvistamaan määräävää markkina-asemaa ja jos asemaa käytetään väärin (erityisesti em. asia BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomion 69 kohta).
- 147 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ottaen erityisesti huomioon riidanalaisen päätöksen sivulla 2 olevassa 32 kohdassa mainitut Special Fighting Committeeen kokouspöytäkirjat ja erityisesti 18.5.1989 pidetyn kokouksen pöytäkirja, joka koskee riippumattoman varustamon syrjäyttämistä, komissio on näyttänyt riittävällä tavalla toteen, että tämän menettelytavan tarkoituksena on syrjäyttää Cewalin ainoa kilpailija relevanteilta markkinoilta. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että vaikka pelkkä Cewalin jäsenten käyttämän menettelytavan nimitys ei riitäkään siihen, että menettelytapaa pidettäisiin 86 artiklan vastaisena, komissio on perustellusti voinut katsoa, että kun kansainvälisen meriliikenteen ammattilaiset käyttävät tällä alalla tunnettua nimitystä ja kun konferenssi on perustanut Special Fighting Committeeen, nämä seikat paljastavat aikomuksen panna toimeen menettelytapa, jonka tarkoituksena on muuttaa kilpailuolosuhteita.
- 148 Koska menettelytavan tarkoituksena oli syrjäyttää ainoa kilpailija markkinoilta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajat eivät voi perustellusti väittää ainoastaan puolustautuneensa sitä vastaan, että G ja C olivat loukanneet Cewalille lainmukaisesti annettua monopolia ja toimineet Ogefremin niitä kohtaan harjoittaman syrjinnän hyvittämiseksi, sekä vain vastanneet kilpailijan aloittamaan hintasotaan ja asiakkaidensa odotuksiin. Vaikka nämä seikat osoitettaisiinkin todeksi, niiden perusteella Cewalin jäsenten vastatoimenpiteitä ei voida pitää asianmukaisina ja suhteellisuusperiaatteen mukaisina.

- 149 Kolmanneksi kantajat vetoavat siihen, että G:n ja C:n markkinaosuus on kasvanut, tehdäkseen sen johtopäätöksen, että moititulla menettelytavalla ei ole ollut vaikutusta ja että vastaavasti määräävää markkina-asemaa ei ole käytetty väärin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että kun yksi tai useampi määräävässä markkina-asemassa oleva yritys panee todellisuudessa toimeen menettelytavan, jonka tarkoituksena on kilpailijan syrjäyttäminen, se, että toivottua tulosta ei ole saavutettu, ei riitä sen toteamiseksi, että kyse ei olisi perustamis-sopimuksen 86 artiklassa tarkoitettusta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Päinvastoin kuin kantajat väittävät, se, että G:n ja C:n markkinaosuus on kasvanut, ei tarkoita sitä, ettei menettelytavalla olisi ollut vaikutusta, koska jos menettelytapaa ei olisi ollut, G:n ja C:n markkinaosuus olisi voinut kasvaa vielä enemmän.
- 150 Neljänneksi kantajien mukaan komissio on riidanalaisen päätöksen perustelujen 83 kohdassa moittinut Cewalin jäseniä siitä, että ne ovat asettaneet rahdinantajille erilaisia sopimusehtoja samanlaisten toimitusten osalta, mikä on 86 artiklan c kohdan vastaista. Tehdessään näin komissio on kantajien mukaan loukannut niiden puolustautumisoikeuksia ja tehnyt ilmeisen arviointivirheen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo tältä osin, että vaikka olisi totta, että riidanalaisen päätöksen 83 kohdassa olisikin väitetty näin, sitä ei kuitenkaan toisteta riidanalaisen päätöksen päätösosassa eikä se ole päätösosan kannalta välttämätön perustelu. Näin ollen vaikka kantajan tähän liittyvät perusteet ja väitteet olisivat perusteltuja, edes osaa riidanalaisen päätöksen päätösosasta ei voitaisi tällä perusteella kumota (asia T-138/89, *Nederlandse Bankiersvereniging ja Nederlandse Vereniging van Banken v. komissio*, tuomio 17.9.1992, Kok. 1992, s. II-2181, 31 kohta). Koska kantajilla ei ole asiassa oikeudellista intressiä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että nämä väitteet on jätettävä tutkimatta.
- 151 Viidenneksi kantajat katsovat, että komissio on pitänyt tiettyjä menettelytapoja virheellisesti markkina-aseman väärinkäyttönä, esimerkiksi sitä, että Fighting Committee tiedotti Cewalin jäsenille riippumattoman varustamon lähtöaikataulusta ja että hintataisteluhinnat vahvistettiin yhteisellä sopimuksella G:n ja C:n hintojen mukaisiksi. Tämä väite on ilmeisen virheellinen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio ei ole lainkaan katsonut, että nämä muut menettelytavat olisivat sellaisenaan 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä, vaan on pitänyt niitä tosiseikkoina, joita kantajat eivät ole kiistäneet ja joiden perusteella komissio on katsonut, että moititun menettelytavan kolme tunnusmerkkiä ovat täytyneet.

- 152 Lopuksi kantajat esittävät useita perusteluja siitä, että meriliikenteeseen sovelletaan poikkeusjärjestelmää kilpailuoikeuden alalla. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien toteaa ensin, että kantajien mainitsemisissa asioissa Eurocorde ja Schöller Lebensmittel oli kyse perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta eikä niillä siten ole merkitystä sen kannalta, pidetäänkö hintataistelualusten menettelytapaa perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomisena. Toiseksi väite, jonka mukaan 86 artiklaa ei voitaisi soveltaa tähän asiaan niin kauan kuin asetuksella N:o 4056/86 annettua poikkeusta ei ole peruutettu, perustuu siihen, että poikkeus koskee sekä 85 artiklaa että 86 artiklaa. Tältä osin riittää kun todetaan, että perustamissopimuksen 86 artiklan sanamuodon perusteella määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä ei voida poikkeuksella sallia (asia 66/86, Ahmed Saced Flugreisen, tuomio 11.4.1989, Kok. 1989, s. 803, 32 kohta) ja että normihierarkiaa koskevien periaatteiden mukaan sekundäärioikeudellisella normilla annettulla poikkeuksella ei voida poiketa perustamissopimuksen määräyksistä 86 artiklaa koskevissa tapauksissa (em. asia Tetra Pak v. komissio, tuomio 10.7.1990, 25 kohta). Kantajien perustelu on siis ilmeisen perusteeton. Kolmanneksi väite, joka perustuu erityisesti asetuksen N:o 4056/86 1 artiklan 3 kohdan b alakohtaan ja 4 artiklaan, joiden mukaan kantajien mielestä hintojen muuttaminen niiden mukauttamiseksi kilpailijan hintoihin olisi poikkeuksella sallittu, on merkityksetön, koska markkina-aseman väärinkäyttö, josta kantajaa syytetään, ei tässä tapauksessa perustunut hintojen muuttamiseen.
- 153 Kaikkien näiden seikkojen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on perustellusti voinut todeta, että riidanalaisessa päätöksessä määritelty hintataistelualusten menettelytapa on perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä.

Lojaliteettijärjestelyt

— Asianosaisten perustelut

- 154 Kantajat väittävät yleisesti, että riidanalainen päätös on epäselvä, mikä pelkästään riittää perusteeksi sen kumoamiseen. Komission näkökanta tarkoittaisi kantajien mukaan, että perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklaa voitaisiin soveltaa samoihin tosiseikkoihin. Kuitenkin ensin mainitun rikkomisesta seuraisi ainoastaan suositus, kun taas jälkimmäisen rikkomisesta voidaan määrätä sakko.

- 155 Perustelujensa ensimmäisessä osassa kantajat väittävät, että komissio ei voi todeta, että Cewalin tekemillä lojaliteettijärjestelyillä rikotaan perustamissopimuksen 86 artiklaa ja että komissio ei voi määrätä siitä sakkoa peruuttamatta ryhmäpoikkeusta. Tältä osin se, että Cewalin jäsenillä on yhteinen määräävä markkina-asema, ei kantajien mukaan pelkästään riitä sen toteamiseksi, että nämä järjestelyt merkitsivät tämän aseman väärinkäyttöä.
- 156 Ensiksikin tällainen tulkinta estäisi kantajien mukaan asetuksen N:o 4056/86 tehokkaan vaikutuksen (effet utile). Jos komission tapaan katsotaan, että linjakonferenssit ovat erinomainen esimerkki järjestelyistä, joilla saavutetaan määräävä markkina-asema, ja että lojaliteettijärjestelyt ovat tämän aseman väärinkäyttöä, mistä voi seurata sakko, kantajien mukaan ei olisi minkäänlaista intressiä antaa asetusta, jossa myönnetään poikkeus ainoastaan perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan nojalla.
- 157 Toiseksi asetuksella N:o 4056/86 on kantajien mukaan tarkoitettu myöntää poikkeus lojaliteettijärjestelyille sekä perustamissopimuksen 85 että 86 artiklan osalta. Tässä neuvoston asetuksessa säädetään sen sanamuodon mukaisesti perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan yksityiskohtaisesta soveltamisesta kansainväliseen meriliikenteeseen. Näin ollen se eroaa asetuksesta (ETY) N:o 2349/84, joka oli kyseessä edellä mainitussa asiassa Tetra Pak 10.7.1990 annetussa tuomiossa (EYVL 1984 L 219, s. 15). Tämä komission asetus koskee kantajien mukaan ainoastaan perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamista.
- 158 Kolmanneksi kantajat väittävät, että poikkeus on peruutettava, ennen kuin sen kattamaa toimintaa voidaan pitää perustamissopimuksen 86 artiklan mukaan kiellettyinä. Kantajien mukaan asetuksen N:o 4056/86 8 artiklan 2 kohdasta ilmenee, että asetuksen 3 ja 6 artiklaan perustuvat poikkeukset kattavat sekä perustamissopimuksen 85 että 86 artiklan rikkomiset. Näin ollen jos toiminta kuuluu poikkeuksen alaan, siitä ei voi seurata sakkoa. Lisäksi, ottaen huomioon se, että poikkeusta ei voida peruuttaa takautuvasti (em. asia Tetra Pak, tuomio 10.7.1990, 25 kohta), sakkoa ei olisi voitu kantajien mukaan määrätä menneistä tapahtumista, vaikka komissio olisikin peruuttanut poikkeuksen niin kuin se väitetiedoksiannon mukaan alun perin aikoi. Asetuksen 8 artiklan 2 kohdasta ilmenee kantajien

mukaan, että ainoastaan silloin kun komissio on peruuttanut poikkeuksen, se voi ryhtyä asetuksen N:o 4056/86 10 artiklan mukaisiin tarvittaviin toimenpiteisiin tehdäkseen lopun perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomisesta. Sakon määrääminen ei voi olla tällainen toimenpide, koska sen tarkoituksena on rangaista järjestelyä jälkikäteen.

- 159 Lopuksi kantajat muistuttavat, että asetuksen 8 artiklan 3 kohdan mukaan komissio voi ennen 2 kohdan mukaisen päätöksen antamista antaa kyseiselle konferenssille suosituksia rikkomisen lopettamiseksi. Komissio on näin ollen kantajien mukaan rikkonut myös tätä säännöstä antaessaan kysymyksessä oleville yrityksille yhtä aikaa suosituksen ja päätöksen.
- 160 Perustelujensa toisessa osassa kantajat kiistävät sen, että lojaliteettijärjestelyt voisivat olla perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua markkina-aseman väärinkäyttöä. Kantajien mukaan komission se väite ei ole lainkaan perusteltu, jonka mukaan Cewalin menettely on kokonaisuudessaan tämän aseman väärinkäyttöä. Komissio siis pyrkii kantajien mukaan ainoastaan siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muuttaisi asetuksen selvää sanamuotoa.
- 161 Komissio on riidanalaisen päätöksensä 91 kohdassa kantajien mukaan todennut, että Cewalin ehdottamat lojaliteettijärjestelyt eivät ole asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdan säännösten mukaisia kolmelta osin. Kantajat kiistävät tämän väitteen. Lojaliteettijärjestelyä ei voida kantajien mukaan arvostella sen vuoksi, että siinä ei mainita kuljetusten käyttäjien oikeuksia eikä konferenssin velvollisuuksia, vaikka ne ovat luonnostaan tällaisen järjestelyn kohteena; lojaliteettijärjestelyä koskevan sopimuksen irtisanomisajan osalta kantajat korostavat, että 22.10.1990 pidetyn kuulemistilaisuuden jälkeen sopimuksia on muutettu; lojaliteettijärjestelyissä viitataan nimenomaan tapauksiin, joissa rahdinantajat vapautuvat velvollisuuksistaan, ja koska niihin ei ole pakko sitoutua, asetuksen mukaan järjestelyn ulkopuolelle jäävän rahdin luetteloa ei tarvitse mainita.

- 162 Väitetty ristiriita koski kantajien mukaan joka tapauksessa ainoastaan lojaliteettijärjestelyjen pikkuseikkoja. Koska ristiriita johti ainoastaan suosituksen antamiseen, kuten riidanalaisen päätöksen 91 kohdan lopussa todetaan, kantajat katsovat, että tämä ristiriita ei voi olla syynä sakon määräämiseen. Kuitenkaan kantajien mukaan niitä ei voida syyttää mistään muusta kuin asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdan osittaisesta laiminlyönnistä, mikä olisi oikeuttanut sakon määräämiseen.
- 163 Ensiksikin kantajat kiistävät sen, että konferensseja voitaisiin moittia sataprozenttisten lojaliteettijärjestelyjen tekemisestä. Ne muistuttavat, että riidanalaisista menettelytapaa on tutkittava kansainvälistä meriliikennettä koskevien erityissäännösten valossa. Päinvastoin kuin yleensä on katsottu (em. asiassa Hoffmann-La Roche annettu tuomio), asetuksen N:o 4056/86 mukaan on kantajien mielestä kuitenkin sallittua tehdä sataprozenttisia lojaliteettijärjestelyjä. Näin ollen komissio ei voi kantajien mukaan moittia näihin järjestelyihin liittyviä väitettyjä kilpailunrajoituksia, koska itse järjestelyt on poikkeuksella sallittu. Lojaliteettijärjestelyllä rajoitetaan luonnollisesti kuljetusten käyttäjien vapautta, vähennetään G:n ja C:n kapasiteettia jatkaa pysyvästi toimintaansa ja niiden vuoksi sovelletaan erilaisia sopimusehtoja samanlaisista toimituksista.
- 164 Lisäksi kantajien mukaan komissio ei ole lainkaan näyttänyt toteen, että rahdinantajien olisi ollut pakko sitoutua sataprozenttisiin lojaliteettijärjestelyihin. Näin ei voida katsoa olevan pelkästään sillä perusteella, että tiettyyn sopimukseen sisältyy lojaliteettia koskeva lauseke, sillä muutoin asetuksella ei olisi tehokasta vaikutusta (effet utile). Lisäksi se, että lojaliteettijärjestelyihin sisältyvät tavarat, jotka myydään fob-ehdoin, on tyypillistä sataprozenttiselle lojaliteetille eikä kantajien mukaan todista sitä, että lojaliteettijärjestelyihin olisi pakko sitoutua.
- 165 Toiseksi kantajat kiistävät, että epälojaleista rahdinantajista olisi laadittu mustia listoja. Kantajat katsovat, että jos Cewal onkin käyttänyt tällaista ilmausta, se on tarkoittanut ainoastaan luetteloida rahdinantajat, jotka käyttävät konferenssiin kuulumattomia aluksia, jotta näille ei myönnettäisi lojaliteettijärjestelyyn kuuluvia etuja. Käytännössä tällaista seuraamusta ei ole kuitenkaan kantajien mukaan käytetty, mistä on ilmoitettu komissiolle hallinnollisen menettelyn aikana. Lisäksi vaikka tällaisia listoja olisikin ollut olemassa, kantajat toteavat, että asetuksen N:o 4056/86 johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa annetaan oikeus asettaa seuraamuksia rahdinantajille, jotka eivät noudata velvollisuuttaan. Listan laatiminen tällaisista rahdinantajista on itse asiassa tyypillistä sataprozenttisille lojaliteettijärjestelyille, jotka on poikkeuksella sallittu.

- 166 Lopuksi kantajien mukaan yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että määräävässä asemassa oleva yritys käyttää tätä asemaa väärin, kun se tekee lojaliteettijärjestelyjä, jotka sitovat yksinomaisesti asiakkaat sopimuspuoleen, paitsi jos tällaiset järjestelyt on tehty perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa erityisolosuhteissa ja ovat sen vuoksi sallittuja (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 90 kohta). Tässä tapauksessa asetuksessa N:o 4056/86 nimenomaisesti säädetty poikkeus on tällainen erityisolosuhte.
- 167 Vastaaja katsoo, että on erotettava toisistaan toisaalta se, että Cewalin ja rahdinantajien tekemät lojaliteettijärjestelyt eivät ole asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdan mukaisia, ja toisaalta se, että Cewal on määrännyt sataprosenttisista lojaliteettijärjestelyistä, että Cewal on ulottanut järjestelyt koskemaan tavaroita, jotka on myyty fob-ehdoin, ja että Cewal on laatinut mustia listoja epälojaaleista rahdinantajista. Nämä seikat osoittavat komission mukaan sen, että väitetty rikkominen on tapahtunut, kun taas järjestelyjen ristiriitaisuus asetuksen 5 artiklan 2 kohdan kanssa olisi ainoastaan johtanut Cewalille annettavaan suositukseen noudattaa asetuksen säännöksiä.
- 168 Lojaliteettijärjestelyt eivät olleet komission mukaan asetuksen mukaisia, koska kuljetusten käyttäjien oikeuksista ja konferenssin jäsenten velvollisuuksista ei ollut mainintaa, koska järjestelyissä ei mainittu mitään niiden ulkopuolelle jäävästä rahdista ja koska irtisanomisilmoitusta koskevat sopimusmääräykset eivät olleet asetuksen mukaisia.
- 169 Rahdinantajat veloitettiin järjestelyllä sitoutumaan sataprosenttiseen lojaliteettiin, ja tämän osalta komissio korostaa, että rahdinantajilla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin hyväksyä sataprosenttinen lojaliteettijärjestely tai maksaa täysi hinta, josta ei saanut mitään alennusta osittaisen lojaalisuuden perusteella; kun määräävässä asemassa oleva konferenssi, jonka osuus markkinoista tähän tapaukseen liittyvien tosiseikkojen tapahtuma-aikana oli 90 prosenttia, menettelee tällä tavalla, lopputulos on sama kuin silloin, kun rahdinantajat veloitetaan sitoutumaan lojaliteettijärjestelyihin. Tällainen pakottaminen on kilpailusääntöjen vastaista (em. asiassa Hoffmann-La Roche annettu tuomio). Kantajat eivät voi komission mukaan perustellusti väittää, että tällainen menettely olisi sallittu asetuksessa N:o 4056/86 myönnetyn poikkeuksen perusteella. Vaikka asetuksen 5 artiklan 2 kohdassa

sallitaankin lojaliteettijärjestelyt, siinä samalla kielletään niihin pakottaminen yksipuolisesti. Lopuksi komissio korostaa, että lojaliteettilausekkeen soveltaminen tavaroihin, jotka on myyty fob-ehdoin, tekee määrävän aseman väärinkäytön vakavammaksi. Tämän myyntitavan mukaan ostaja nimittäin määrää, mitä alusta käytetään kuljetukseen, joten lojaliteettivelvollisuus koskisi myös tavaroita, joita myyjä ei lähetä.

- 170 Epälojalaalien rahdinantajien mustista listoista komissio korostaa aluksi, että niitä ei voida pitää asetuksen N:o 4056/86 mukaisina. Komissio vahvistaa, että sen mukaan 28.6.1988 ja 20.4.1989 pidettyjen Zaire Pool Committeeen kokousten pöytäkirjoista ilmenee, että tällaisia listoja oli olemassa ja mikä niiden tarkoitus oli. Tarkoitus oli komission mukaan rangaista epälojaleja rahdinantajia estämällä niitä saamasta tavanomaista asianmukaista palvelua.
- 171 Kantajien väite siitä, että sakkoa ei voida määrätä niin kauan kuin lojaliteettijärjestelyt kuuluvat poikkeuksen alaan, on vailla merkitystä, koska se, että tietyt järjestelyt sallitaan 85 artiklan nojalla myönnetyn poikkeuksen perusteella, ei vaikuta millään tavoin 86 artiklan mahdolliseen soveltamiseen. Edellä mainittuun asiaan Tetra Pak liittyvää oikeuskäytäntöä voidaan komission mukaan mainiosti soveltaa tähänkin tapaukseen.
- 172 Väliintulijat katsovat, että koska määrävässä markkina-asemassa oleva linjakonferenssi on laatinut mustia listoja rahdinantajista, jotka antavat tavaraa G:n ja C:n kuljettavaksi Cewalin sijasta, jotta tällaiset rahdinantajat voitaisiin syrjäyttää konferenssin linjaliikenteestä sataprosenttisen lojaliteettijärjestelyn avulla, kyseessä on järjestely, jolla on pyritty poistamaan kaikki mahdollinen G:n ja C:n kilpailu, ja kyseessä on siksi määrävän markkina-aseman väärinkäyttö. Asetuksen N:o 4056/86 8 artiklassa muistutetaan, että tämä asetusta ei estä perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamista; kaikki muunlaiset tulkinnat ovat siis väliintulijoiden mukaan perusteettomia.

— Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 173 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että tutkiessaan Cewalin lojaliteetisopimuksia riidanalaisen päätöksensä 84—91 kohdassa komissio on katsonut, että kyseessä on kaksi rikkomista: perustamissopimuksen 85 artiklan rikkominen ja perustamissopimuksen 86 artiklan rikkominen. Ensin mainittu on se, että

Cewal on tehnyt sopimuksia, jotka eivät kaikilta osin vastaa asetuksen N:o 4056/86 5 artiklassa asetettuja velvoitteita, jotka ovat 3 artiklassa myönnetyn poikkeuksen edellytyksenä; jälkimmäinen rikkominen on se, että Cewal on vaatinut sataprosenttisten lojaliteettijärjestelyjen tekemistä ja sisällyttänyt niihin myös tavarat, jotka on myyty fob-ehdoin, sekä laatinut epälojaleista rahdinantajista mustia listoja, joita se on käyttänyt rangaistakseen näitä epälojalisuudesta.

- 174 Ensimmäisestä rikkomisesta komissio on todennut, että riidanalaiset lojaliteettijärjestelyt eivät täytä kolmea asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdassa asetetuista edellytyksistä. Koska kantajat kiistävät tämän väitteen, on syytä tutkia kaikki kolme komission väitettä.
- 175 Ensiksikin asetuksen 5 artiklan 2 kohdan a alakohdan ensimmäisen luetelmakohdan mukaan ”välittömästi saatavien alennusten järjestelmässä kukin osapuoli saa lopettaa lojaliteettijärjestelyn milloin tahansa ilman seuraamuksia ja enintään kuuden kuukauden irtisanomisaikaa noudattaen”. Kuitenkin kantajien 10.1.1989 tekemästä sopimuksesta käy ilmi, että ”kumpikin sopimuspuoli voi irtisanoa tämän sopimuksen kuuden kuukauden irtisanomisaikaa noudattaen joko kunkin vuoden 1 päivänä tammikuuta tai 1 päivänä heinäkuuta”. Täten komissio on voinut perustellusti todeta, että lojaliteettisopimukset eivät ole olleet asetuksen mukaisia tältä osin.
- 176 Toiseksi 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan i alakohdan mukaan konferenssin on laadittava luettelo ”kuljetusten käyttäjien kanssa sovitusta lastista ja lastin osasta, joka nimenomaisesti jätetään lojaliteettijärjestelyn ulkopuolelle”. Kuitenkaan lojaliteettisopimukseen ei sisälly tällaista luetteloa. Lisäksi päinvastoin kuin kantajat väittävät, 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan i alakohdasta ei ilmene, ettei luetteloa tarvitsisi laatia kuin ainoastaan niissä tapauksissa, joissa konferenssi on yksipuolisesti vaatinut lojaliteettijärjestelyjä.
- 177 Kolmanneksi asetuksen 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan ii alakohdassa säädetään, että konferenssin on laadittava luettelo ”tilanteista, joissa kuljetusten käyttäjät vapautetaan lojaliteettivelvoitteestaan”. Näistä luettelossa mainittavista tilanteista kaksi on nimenomaisesti mainittu tässä asetuksen säännöksen ensimmäisessä ja toisessa luetelmakohdassa, mutta kumpikaan niistä ei sisälly Cewalin tekemiin lojaliteettisopimuksiin.

- 178 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on perustellusti todennut, että riidanalaiset lojaliteettijärjestelyt eivät ole asetuksen N:o 4056/86 säännösten mukaisia. Näin ollen komissio on perustellusti voinut asetuksen 7 artiklan mukaisesti suositella Cewalin jäsenille lojaliteettijärjestelyjen saattamista asetuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaisiksi.
- 179 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että se, että lojaliteettijärjestelyjä on muutettu 22.10.1990 pidetyn kuulemistilaisuuden jälkeen mutta ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä — kantajat ovat kuitenkin maininneet muuttaneensa järjestelyjä ainoastaan irtisanomisajan osalta — ei kuitenkaan tee tyhjäksi riidanalaisen päätöksen 5 artiklaa. Ainoa seuraus muutoksista on, että Cewalin jäsenille osoitetulla suosituksella ei enää ole vaikutusta.
- 180 Toisesta rikkomisesta kantajat esittävät kaksi perustelua: toinen koskee riidanalaisen menettelytavan määrittelemistä perustamissopimuksen 86 artiklan osalta ja toinen koskee perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan vuorovaikutusta asetuksen N:o 4056/86 osalta.
- 181 Perustelujensa ensimmäisessä osassa kantajat esittävät, että komission moittima menettelytapa ei ole määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Aluksi on huomattava, että sitä, että Cewalin lojaliteettijärjestelyt eivät olleet asetuksen N:o 4056/86 mukaisia kolmen seikan osalta, ei ollut otettu huomioon perustamissopimuksen 86 artiklan osalta, vaan ainoastaan arvioitaessa järjestelyjä perustamissopimuksen 85 artiklan kannalta. Näin ollen kantajien väite siitä, että niiden mielestä kolmella vähäisellä puutteella ei voida perustella niin suuria sakkoja kuin komissio on määrännyt, on merkityksetön tutkittaessa perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella moitittuja menettelytapoja.
- 182 Tässä tapauksessa on siis tutkittava, pitääkö kantajien se väite paikkansa, jonka mukaan komissio on katsonut virheellisesti, että sataprosenttisia lojaliteettijärjestelyjä on vaadittu, että järjestelyt kattavat tavarat, jotka on myyty fob-ehdoin, ja että epälojaaleista rahdinantajista on laadittu mustia listoja niiden rankaisemiseksi.

- 183 Ensiksikin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, ja kuten komissio on korostanut, koska Cewalin jäsenet, joilla oli järjestelyjen tekemisen aikaan yli 90 prosentin markkinaosuus, tarjosivat rahdinantajille ainoastaan sataprosenttisia lojaliteettijärjestelyjä, näille ei jäänyt muuta mahdollisuutta alennuksen saamiseksi, eli joko rahdinantaja suostui antamaan kaiken rahdin Cewalin kuljetettavaksi tai se ei saanut lainkaan alennusta, mikä käytännössä tarkoitti sataprosenttisten lojaliteettijärjestelyjen vaatimista. Kantajat eivät voi perustellusti väittää, että tällainen menettelytapa sallittaisiin perustamissopimuksen 85 artiklan nojalla myönnetyn poikkeuksen perusteella; tältä osin riittää kun todetaan, että 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan i alakohdan mukaan sataprosenttisia lojaliteettijärjestelyjä voidaan tarjota, mutta niihin sitoutumista yksipuolisesti ei voida vaatia.
- 184 Toiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on perustellusti katsonut, että nämä lojaliteettijärjestelyt kattavat tavarat, jotka on myyty fobehdoin; tällainen menettelytapa johtaa siihen, että myyjä sitoutuu lojalisuusvelvoitteeseen, vaikka sillä ei ole vastuuta tavarahan lähettämisestä.
- 185 Kolmanneksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että riidanalaisen päätöksen 29 kohdassa sivulla 3 olevassa alaviitteessä nimenomaisesti mainitussa 28.6.1988 pidetyn Zaïre Pool Committee'n kokouksen pöytäkirjassa viitataan mustiin listoihin, jotka on laadittu epälojaaleista rahdinantajista, joita konferenssi ei enää muunkaan rahdin osalta kohtele normaalilla, asianmukaisella tavalla. Samassa alaviitteessä mainitussa Zaïre Pool Committee'n myöhemmässä kokouspöytäkirjassa todetaan G:n ja C:n toimintaa koskevan otsikon alla ja sen jälkeen, kun pöytäkirjassa on mainittu nimeltä näiden riippumattomien varustamojen vuoden 1989 tammikuun ja huhtikuun aikana varustamat laivat, että mustien listojen järjestelmää käytetään. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että vaikka nimityksen "mustat listat" käyttäminen ei riittäisikään markkina-aseman väärinkäytön toteamiseen, se paljastaa, ettei listoja laadittu pelkästään tilastoja varten, kuten kantajat väittävät. Lopuksi on korostettava, että päinvastoin kuin kantajat tuntuvat esittävän, tällaisten listojen laatimista ei voida pitää sallittuna asetuksen N:o 4056/86 minkään säännöksen perusteella.
- 186 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on voinut perustellusti päätyä siihen lopputulokseen, että kokonaisuutena tarkastellen tämä menettelytapa rajoitti kuljetusten käyttäjien vapautta ja näin ollen vaikutti Cewalin ainoan kilpailijan kilpailuasemaan markkinoilla (em. asia Hoffman-La Roche, tuomion 90 kohta).

- 187 Kaikkien näiden seikkojen perusteella kantajien perustelujen ensimmäinen osa on hylättävä.
- 188 Perustelujensa toisessa osassa kantajat väittävät ensiksi, että asetuksessa N:o 4056/86 myönnetään poikkeus sekä perustamissopimuksen 85 että 86 artiklan osalta. Kuitenkin kuten on todettu, 86 artiklassa ei määrätä poikkeusmahdollisuudesta eikä normihierarkiaa koskevien periaatteiden mukaan sekundäärioikeudellisella normilla annetulla poikkeuksella voida poiketa perustamissopimuksen määräyksestä. Sitä vastoin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että asetuksen 8 artiklan 1 kohdassa säädetään, että ”perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettu määrävän aseman väärinkäyttö on kiellettyä ilman, että siitä täytyy etukäteen tehdä päätöstä”. Näin ollen kantajien perustelut ovat ilmeisen perusteettomia siltä osin kuin ne nojautuvat siihen käsitykseen, että asetuksessa N:o 4056/86 myönnetään poikkeus perustamissopimuksen 86 artiklan osalta.
- 189 Lisäksi on korostettava, että tämä ei vaikuta asetuksen tehokkaaseen vaikutukseen (effet utile). Tältä osin kantajien väite nojautuu erityisesti siihen käsitykseen, että kaikilla linjakonferensseilla tai niiden jäsenillä on määrävä markkina-asema. On kuitenkin todettava, että komissio ei ole todennut mitään tällaista vaan on päinvastoin asianmukaisesti näyttänyt toteen, että tässä tapauksessa Cewalin jäsenillä oli yhdessä määrävä markkina-asema.
- 190 Toiseksi kantajat väittävät, että vaikka asetuksessa N:o 4056/86 ei myönnettäisikään poikkeusta 86 artiklan osalta, asetuksen 8 artiklan 2 kohdasta seuraa, että komission on peruutettava 3 artiklassa myönnetty poikkeus ennen kuin se voi määrätä seuraamuksen määrävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että asetuksen 8 artiklan 2 kohdan mukaan ”jos komissio — — toteaa, että konferensseilla, joille 3 artiklassa tarkoitettu poikkeuksesta aiheutuu etua, jossakin erityisessä tapauksessa kuitenkin on perustamissopimuksen 86 artiklan kannalta soveltumattomia vaikutuksia, se voi peruuttaa ryhmäpoikkeuksesta aiheutuvan edun ja ryhtyä 10 artiklan mukaisesti kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomisen lopettamiseksi”. Tämän artiklan sanamuodosta käy selvästi ilmi, että siinä tarkoitetaan tapausta, jossa menettelytapa on perustamissopimuksen 86 artiklan vastai-

nen, vaikka se onkin perustamissopimuksen 85 artiklaan perustuvalla poikkeuksella sallittu. On todettava, että tässä asiassa ei ole kyse tällaisesta tapauksesta, koska sataprosenttisten lojaliteettijärjestelyjen tekeminen ja komission tarkoittama mustien listojen laatiminen eivät kuulu 85 artiklan nojalla myönnettyjen poikkeusten alaan. Näin ollen asetuksen 8 artiklan 2 kohtaa ei voida soveltaa tähän tapaukseen.

- 191 Tästä toteamuksesta seuraa, että asetuksen 8 artiklan 3 kohtaa, jonka mukaan ”ennen 2 kohdan mukaisen päätöksen antamista komissio voi antaa kyseiselle konferenssille osoitettuja suosituksia rikkomisen lopettamiseksi” ei voida myöskään soveltaa tähän tapaukseen. Väite siitä, että komissio olisi rikkonut tätä säännöstä, on siis hylättävä.
- 192 Kaikkien näiden seikkojen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajien lojaliteettijärjestelyjä koskevat perusteet ja väitteet on hylättävä.
- 193 Näin ollen kolmas kanneperuste on hylättävä kokonaan.

4. Neljäs kanneperuste, jonka mukaan yhteisön sisäistä kauppaa ei ole rajoitettu ja jonka mukaan relevantit markkinat eivät ole osa yhteisön markkinoita

Asianosaisten perustelut

- 194 Ensiksikin asioissa T-24/93, T-25/93 ja T-28/93 kantajat esittävät, että päinvastoin kuin riidanalaisen päätöksen 39, 40 ja 92 kohdassa on esitetty, kyseessä olevat menettelytavat eivät vaikuta kilpailuun yhteisössä siltä osin kuin menettelytavat koskevat pohjoisen ja etelän välistä linjaliikennettä ja näin ollen Afrikkaan suuntautuvaa vientiä. Kantajien mukaan riidanalaisessa päätöksessä ei ole riittävällä tavalla näytetty toteen tällaisia vaikutuksia (yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/64,

Consten ja Grundig v. komissio, tuomio 13.7.1966, Kok. 1966, s. 429). Kantajien mukaan komissiolla on todistustaakka sen suhteen, että jokainen näistä kilpailusääntöjen rikkomisista vaikuttaa yhteisön sisäiseen kauppaan; se ei voi perustellusti nojautua sellaiseen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan järjestelyn vaikutus yhteisön sisäiseen kauppaan tutkitaan sopimuksen osalta kokonaisuudessaan eikä jokaisen sopimuksen osan osalta erikseen (asia 193/83, Windsurfing v. komissio, tuomio 25.2.1986, Kok. 1986, s. 611).

- 195 Toiseksi asioissa T-24/93 ja T-25/93 kantajat esittävät, että riidanalaisten menettelytapojen kannalta relevantit markkinat eivät ole osa yhteisön markkinoita. Kun yhteisön kilpailusääntöjä on sovellettu vientimarkkinoihin, riidanalaisessa päätöksessä ei ole otettu huomioon oikeuskäytäntöä (asia 174/84, Bulk Oil, tuomio 18.2.1986, Kok. 1986, s. 559) eikä komission päätöskäytäntöä (ETY:n perustamis-sopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 21.12.1976 tehty komission päätös 77/100/ETY, IV/5715 — Junghans, EYVL 1977 L 30, s. 10). Lisäksi asiassa Ahlström ym. vastaan komissio 27.9.1988 annetusta tuomiosta (yhdistetyt asiat 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85, 125/85, 126/85, 127/85, 128/85 ja 129/85, Kok. 1988, s. 5193) käy kantajien mukaan ilmi, että ratkaisevaa on ainoastaan se, missä kilpailusääntöjen vastainen yritysten välinen järjestely on pantu toimeen.
- 196 Komissio katsoo, että kyseessä olevaan linjaliikenteeseen kuuluu kuljetuspalvelujen tarjoaminen niissä yhteisön satamissa, joista rahti lähtee ja joihin se on matkalla; palveluja tarjoavat linjaliikenteen harjoittajat, joiden kotipaikka on yhteisössä, ja niitä käyttävät rahdinantajat ja maahantuojat, joiden kotipaikka on myös yhteisössä. Kyseisiä kilpailua rajoittavia menettelytapoja on komission mukaan tutkittava sen mukaan, millaisia vaikutuksia niillä on kyseisillä palvelumarkkinoilla sekä sen mukaan, millaisia välillisiä vaikutuksia niillä on kuljetettujen tavaroiden kauppaan (asia 136/86, Aubert, tuomio 3.12.1987, Kok. 1987, s. 4789, 18 kohta). Kuljetuspalveluja pohjoisesta etelään ja kuljetuspalveluja etelästä pohjoiseen ei sitä paitsi voida erottaa toisistaan eikä niitä siten voida käsitellä erikseen.
- 197 Vastaaja korostaa, että asetuksen N:o 4056/86 johdanto-osan kuudennessa perustelukappaleessa on nimenomaisesti mainittu se mahdollisuus, että kansainvälisessä meriliikenteessä kilpailua rajoittavat menettelytavat voivat vaikuttaa yhteisön sisäiseen kauppaan. Tätä ei siis voida kiistää asettamatta samalla itse asetuksen lainmukaisuutta kyseenalaiseksi.

- 198 Perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomisista komissio esittää, että kieltäessään konferenssin jäseniä toimimasta riippumattomina varustamoina toisen konferenssin toiminta-alueella syytöksenalaisina olevat konferenssit ovat jatkaneet markkinoiden jakamista.
- 199 Perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomisista komissio muistuttaa, että edellytyksen, jonka mukaan järjestelyjen pitää vaikuttaa yhteisön sisäiseen kauppaan, mitä on tulkittava laajasti, voidaan katsoa oikeudellisesti riittävällä tavalla täyttyneen, kun todetaan, että moititulla menettelytavalla on riittävän todennäköinen mutta ei pelkästään hypoteettinen vaikutus yhteisön sisäiseen kauppaan (em. asia Consten ja Grundig v. komissio, tuomio 13.7.1966).
- 200 Väliintulijat eivät ole esittäneet huomautuksia tämän osalta.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 201 Aluksi on huomautettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jotta yritysten välinen sopimus ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttö voisi rajoittaa jäsenvaltioiden välistä kauppaa, on pystyttävä näyttämään objektiivisten oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen perusteella, että on riittävän todennäköistä, että se voi vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan suoraan tai välillisesti, tosiasiallisesti tai mahdollisesti siten, että valtioiden yhtenäismarkkinoiden toteuttaminen vaarantuu (asia C-250/92, DLG, tuomio 15.12.1994, Kok. 1994, s. I-5641, 54 kohta). Näin ollen ei ole välttämätöntä, että moitittu toiminta olisi tosiasiallisesti ja havaittavalla tavalla rajoittanut jäsenvaltioiden välistä kauppaa; riittää kun todetaan, että järjestelyllä voi olla tällainen vaikutus (ks. 86 artiklan osalta yhdistetyt asiat C-241/91 P ja C-242/91 P, RTE ja ITP v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. I-743, 69 kohta ja 85 artiklan osalta asia T-29/92, SPO ym. v. komissio, tuomio 21.2.1995, Kok. 1995, s. II-289).

- 202 Komissio on todennut, että konferenssien väliset sopimukset ovat ristiriidassa perustamissopimuksen 85 artiklan kanssa, ja on muistutettava, että näiden sopimusten tarkoituksena on kieltää yhden konferenssin jäseniä toimimasta riippumattomana varustamona linjaliikenteessä, joka lähtee sellaisista yhteisön satamista, jotka kuuluvat sopimuspuolena olevan toisen konferenssin toiminta-alueeseen. Tällaisella sopimuksella, jolla pyritään estämään se, että konferenssin jäsenet kilpailisivat riippumattomina varustamoina toisen konferenssin jäsenten kanssa, pyritään myös jakamaan yhteisössä sijaitsevien yritysten meriliikenteessä tarjoamiin palveluihin liittyviä markkinoita. Lisäksi kuten komissio on perustellusti korostanut, näillä sopimuksilla voidaan rajoittaa välillisesti kilpailua yhteismarkkinoilla: toisaalta näillä sopimuksilla tarkoitettujen satamien välillä muuttamalla niiden vaikutusaluetta, ja toisaalta niiden toimintojen välillä, jotka sijaitsevat tällaisella alueella.
- 203 Perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitetun markkina-aseman väärinkäytön osalta on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jotta voitaisiin tutkia, voiko määräävän markkina-aseman väärinkäyttö vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, on otettava huomioon yhteismarkkinoiden tehokkaalle kilpailulle siitä aiheutuvat seuraukset (ks. esim. em. asia Bodson, tuomion 24 kohta). Näin ollen menettelytavat, joiden avulla yritysryhmä yrittää syrjäyttää markkinoilta yhteismarkkinoilla toimivan pääasiallisen kilpailijan, ovat luonnostaan sellaisia, että ne voivat vaikuttaa yhteismarkkinoiden kilpailun rakenteeseen ja siten vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Tämän ainoan toteamuksen perusteella kantajien väite on hylättävä. Lisäksi kuten komissio on korostanut erityisesti viitatessaan asetuksen N:o 4056/86 kuudenteen perustelukappaleeseen, tällaiset menettelytavat voivat vaikuttaa kilpailuun välillisesti toisaalta yhteisön satamien välillä muuttamalla niiden vaikutusaluetta, ja toisaalta niiden toimintojen välillä, jotka sijaitsevat tällaisella alueella.
- 204 Lopuksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että koska kaikki markkina-aseman väärinkäytöksi katsottavat menettelytavat, joilla pyritään kilpailijan syrjäyttämiseen, vaikuttavat samalla tavalla ja samoista syistä jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, ei voida vaatia, että komissio näyttäisi toteen tällaisen vaikutuksen jokaisen menettelytavan osalta erikseen, sillä siitä seuraisi ainoastaan saman perustelun muodollinen toistaminen.

- 205 Kanneperusteen toisen osan osalta, jonka mukaan relevantit markkinat eivät ole osa yhteisön markkinoita, on korostettava, että relevantit markkinat, joilla vaikutus välittömästi tuntuu, ovat linjaliikennepalvelut, eikä tavaroiden kuljetus yhteisön ulkopuolisiin maihin. Konferenssien välisillä sopimuksilla ja markkina-aseman väärinkäytöllä, josta Cewalin jäseniä on syytetty, pyritään rajoittamaan kilpailua, johon yhteisöön sijoittautuneet konferenssiin kuulumattomat linjaliikenteen harjoittajat ovat konferenssit saattaneet, olipa kyse yrityksistä, jotka ovat toisen konferenssin jäseniä ja jotka eivät saa toimia riippumattomina varustamoina, tai yrityksistä, jotka eivät kuulu mihinkään konferenssiin.
- 206 Näin ollen neljäs kanneperuste on hylättävä.
- 207 Täten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa lopuksi, että riidanalaisen päätöksen kumoamista tukevat päävaatimukset on kokonaisuudessaan hylättävä.

Toissijaiset, määrätyn sakon kumoamista koskevat vaatimukset

Asianosaisten perustelut

- 208 Toissijaisten vaatimustensa tueksi kantajat ovat esittäneet yksitoista väitettä tai perustelua.
- 209 Ensiksi kantajat kiistävät sen, että komission toteamat kilpailusääntöjen rikkomiset olisivat tahallisia ja vakavia.
- 210 Toiseksi kantajat väittävät, että koska kilpailijoiden tekemä valitus on yleisluontoinen, kantajilla ei voinut olla velvollisuutta lopettaa rikkomista valituksen jättämisestä alkaen. Sitä vastoin kantajat esittävät, että lojaliteettijärjestelyjä on muutettu väitetiedoksiannon vastaanottamisen jälkeen; Cewal on tehnyt yhteistyötä

komission kanssa hallinnollisen menettelyn aikana, mistä johtuu, että suurin osa menettelytavoista lopetettiin päivänä, jolloin väitetiedoksianto annettiin tiedoksi. Lopuksi kantajat väittävät, että Cewal on avustanut komissiota neuvotteluissa OECD:n sekä Länsi- ja Keski-Afrikan maiden kanssa.

- 211 Kolmanneksi tuotteiden luonteesta ja arvosta kantajat esittävät, että päinvastoin kuin komissio väittää, Cewalin markkinaosuus on huomattavasti pienentynyt ja riippumattoman varustamon markkinaosuus on kasvanut moitituista menettelytavoista huolimatta. Kantajat katsovat lisäksi, ettei riidanalaisen päätöksen perustelujen 108 kohdassa olevaa syytöstä, jonka mukaan Cewal on käyttänyt keinotekoisesti nostettuja hintoja määräävän markkina-asetuksen turvin, ole näytetty toteen, ja että syytös on ristiriidassa niiden syytösten kanssa, joiden mukaan Cewalin hinnat olivat epätavallisen alhaisia. Tämän väitteen kumoaa myös se, että Cewalin jäsenenä oleva CMZ-yhtiö on kärsinyt raskaita tappioita.
- 212 Neljänneksi Cewalin jäsenten osallistumisen asteesta kantajat katsovat, että komissio, joka ei ole määrännyt sakkoja Scandinavian West African Linesille (jäljempänä Swal) eikä CMZ:lle, joka on kuitenkin konferenssin enemmistöjäsen, on loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta. Lisäksi CMB:lle on määrätty 95 prosenttia sakkojen kokonaismäärästä, vaikka sen osuus konferenssin kokonaistuloista on ainoastaan 30—35 prosenttia. Lisäksi kantajien mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon lieventävänä asianhaarana yritysten taloudellinen tilanne ja Cewalin kuljettaman rahtitonniston pieneneminen (yhdistetyt asiat 154/78, 205/78, 206/78, 226/78, 227/78, 228/78, 263/78, 264/78, 31/79, 39/79, 83/79 ja 85/79, Val-sabbia ym. v. komissio, tuomio 18.3.1980, Kok. 1980, s. 907, 156—158 kohta). Komission olisi pitänyt vastaavasti viitata osuuskuntiin sovellettuihin periaatteisiin, joiden mukaan sakkoa määrättäessä on otettava huomioon jäsenten osuuskunnasta saamansa tuotot (ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 26.11.1986 tehty komission päätös 86/596/ETY, IV/31.204 — Meldoc, EYVL L 348, s. 50). Itse asiassa kantajien mukaan CMB:lle määrätyn suuren sakon määräämisen todellinen päämäärä on ollut poliittisen tasapainon saavuttaminen ranskalaiselle varustamolle määrätyn sakon kanssa (em. 1.4.1992 tehty päätös 92/262).

- 213 Viidenneksi rikkomisten kestosta kantajat kiistävät Ogefremin kanssa tehdyn sopimuksen osalta riidanalaisen päätöksen 115 kohdassa olleen väitteen, jonka mukaan väärinkäyttö jatkuu, kunnes sopimus irtisanotaan. Kantajat katsovat, että koska asetus N:o 4056/86 on tullut voimaan vasta 1.7.1987 ja sopimus tehtiin joulukuussa 1985, komissiolla ei ollut toimivaltaa määrätä sakkoa. Lisäksi kantajat esittävät, että rikkomisen kestoa olisi voitu lyhentää, jos komissio olisi noudattanut vaadittavaa huolellisuutta (yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, Commercial Solvents v. komissio, tuomio 6.3.1974, Kok. 1974, s. 223). Komissio ei kantajien mukaan myöskään voi päättää hintataistelualusten tutkimisessa huomioon otettua aikaa marraskuuhun 1989, kun se kuitenkin vetoaa asiakirjoihin, joista viimeisin on päivätty 18.5.1989, ja tämä väite on ristiriidassa muiden pöytäkirjojen kanssa. Kantajien mukaan riidanalaisen päätöksen perustelujen 115 kohdassa ei myöskään voida yhtä aikaa todeta lojaliteettialennuksista, että menettelytapa on lakkautettu marraskuussa 1989, ja osoittaa yhtä aikaa yrityksille suositusta, jossa niitä pyydetään saattamaan lojaliteettijärjestelyt asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdan mukaisiksi. Rikkomisten suhteellisen lyhyen keston vuoksi ei kantajien mukaan voida määrätä niin suuria sakkoja.
- 214 Kuudenneksi asiassa T-26/93 kantajana oleva DAL väittää, että sille ei voida määrätä sakkoa 1.4.1990 jälkeen tapahtuneista järjestelyistä. Tuona päivänä DAL myi CMB:lle tytäryhtiönsä Woermann-Linien.
- 215 Seitsemänneksi kun otetaan huomioon se, että sekä asetusta N:o 4056/86, jonka tulkinta on lisäksi hankalaa, että yhteistä määräävää markkina-asemaa koskevaa oikeusoppia on sovellettu vasta vähän aikaa, komissio on tehnyt virheen, koska se ei ole noudattanut kohtuullisuutta määrittäessään sakkojen suuruutta.
- 216 Kahdeksanneksi sakkojen laskutavasta yhteisen määräävän markkina-aseman osalta kantajat katsovat, että ainoastaan Cewalin eikä sen jäsenten liikevaihto olisi pitänyt ottaa perusteeksi laskettaessa sakkojen suuruutta. Lisäksi merkitystä on ainoastaan relevanteilla markkinoilla saavutetulla liikevaihdolla.

- 217 Yhdeksänneksi kantajien mukaan niille ei olisi voitu lainmukaisesti määrätä yhtään sakkoa, koska väitetiedoksianto ei ole osoitettu niille. Se, että Cewalilla ei ole oikeushenkilöllisyyttä eikä sille voida määrätä sakkoa, ei kantajien mukaan vapauta komissiota velvollisuudesta antaa väitetiedoksianto tiedoksi yrityksille ja täsmentää, että niille aiotaan määrätä sakkoja.
- 218 Kymmenenneksi kantajat esittävät, että komissiolla oli velvollisuus ottaa huomioon asiaan liittyvät oikeussäännöt ja se taloudellinen tilanne, jossa moitittuja menettelytapoja käytettiin (yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, s. 1663, 613—620 kohta), ja näin ollen tässä tapauksessa komissiolla oli velvollisuus ottaa huomioon lainmukaisesti myönnetty yksinoikeus. Lisäksi komissio on kantajien mukaan loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se ei ole noudattanut velvoitteita, joihin se on sitoutunut 86 artiklan soveltamisesta meriliikenteeseen antamassaan tiedonannossa (EYVL 1981 C 339, s. 4).
- 219 Lopulta yhdenneksitoista kantajat katsovat, että riidanalaisen päätöksen 7 artiklassa sakolle määrätty viivästyskorko eli 13,25 prosenttia on kohtuuton, ja pyytävät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta vahvistamaan alemman koron.
- 220 Komissio katsoo, että väitetyt kilpailusääntöjen rikkomiset ovat olleet vakavia ja tahallisia, kun Cewalin jäsenet ovat niiden avulla tahallaan pyrkinet syrjäyttämään kilpailijan.
- 221 Vaikka komissio myöntääkin, että valitukset olivat yleisluontoisia, se kiistää sitä vastoin, että konferenssin jäsenet olisivat systemaattisesti olleet yhteistyöhaluisia.
- 222 Sakkojen määrän laskemisesta komissio korostaa, että se on määrännyt jokaiselle yritykselle erillisen sakon, eikä määrittänyt yhteistä summaa, jonka se olisi sitten jakanut. Komissio katsoo, että väitetiedoksianto, josta ilmenee sakkojen määräämisen uhka, oli osoitettu jokaiselle Cewalin jäsenelle. Jokainen näistä on siis voinut

esittää huomautuksiaan ja oman näkökantansa. Lisäksi komissio väittää, että koska Cewalilla ei ole oikeushenkilöllisyyttä, syytökset sitä kohtaan kohdistuvat väistämättä sen jäseniin.

- 223 CMB:lle määrätty huomattava sakko johtuu komission mukaan siitä, että CMB:n osuus rikkomisista oli suurin, mikä on asianmukaisempi peruste kuin CMB:n osuus konferenssin yhteistuloista. Komissio on sanojensa mukaan ottanut perusteeksi CMB-ryhmittymän linjaliikenteestä saaman liikevaihdon vuonna 1991, mikä on Zairesta ja Zaireen tapahtuvan linjaliikenteen liikevaihdon sekä kokonaisliikevaihdon mediaani. Muiden kolmen yrityksen osalta sakko on komission mukaan vahvistettu kertaluontoisena ja symbolisena eikä liikevaihtoa ole suoranaisesti otettu huomioon, koska näiden yritysten osuus konferenssin toiminnassa oli vähäisempi. Kaikkien yritysten taloudellinen tilanne on komission mukaan otettu asianmukaisesti huomioon, minkä todistaa se, ettei CMZ:lle ole määrätty sakkoa, koska se on joutunut vakaviin taloudellisiin vaikeuksiin. Kuljetetun rahdin määrän pienenemisestä komissio katsoo, että se pitää paikkansa ainoastaan vuosilta 1991 ja 1992 ja johtuu kantajien mukaan Zairen poliittisesta kriisistä.
- 224 Lisäksi komissio tarkentaa, että se, että Swalille ja CMZ:lle ei ole määrätty sakkoa, ei ole syrjintää. Swal ei ole toiminut vuodesta 1984 lähtien aktiivisesti Euroopan ja Zairen välisessä meriliikenteessä. CMZ:n osalta komissio korostaa, että sen taloudellinen tilanne oli katastrofaalinen, että sen alukset oli takavarikoitu ja myyty ja että se oli lopettanut kaiken liiketoiminnan, ja sen osuutta liikenteestä hoitivat muut konferenssin yritykset siten että se sai provision tavarakuljetuksista, joista se oli antanut konossementin.
- 225 Komissio esittää, että riidanalaisessa päätöksessä on riittävällä tavalla selostettu, miten rikkomisten kesto on määritetty. Sen mukaan rikkomisten havaitsemisen ja väitetiedoksiannon välillä sekä myöhemmin väitetiedoksiannon ja riidanalaisen päätöksen välillä oleva viive ei ole liian pitkä.

- 226 Komission mukaan asetusta N:o 4056/86 sovelletaan yleisemmin kuin yhteisön kilpailusääntöjä. Sen mukaan moititut menettelytavat eivät ole sellainen uusi seikka, jonka perusteella voitaisiin alentaa sakon määrää. Komissio katsoo lisäksi, että yhteisen määräävän markkina-aseman käsite on tunnettu ja sitä on jo sovellettu, myös meriliikenteen erityisalalla (em. 1.4.1992 tehty päätös 92/262).
- 227 Se, että tässä tapauksessa sakon suuruutta määritettäessä on otettu huomioon sakko, joka on määrätty toisessa asiassa, johtuu komission mukaan hyvästä hallintotavasta eikä sitä pidä tulkita merkiksi poliittisesta tahdosta.
- 228 Lopuksi vastaaja katsoo, että viivästyskoron suuruuden määrittäminen ei liity riidanalaisen päätöksen lainmukaisuuteen. Lisäksi se huomauttaa, että riidanalaisen päätöksen 7 artiklassa määrätty korkotaso on kohtuullinen ja korostaa, että kantajat ovat joka tapauksessa hyötäneet sakon määrän laskemisesta.
- 229 Väliintulijat eivät ole esittäneet huomautuksia tämän osalta.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 230 Aluksi on huomattava, että asetuksen N:o 4056/86 21 artiklan mukaisesti yhteisöjen tuomioistuin on käyttänyt perustamissopimuksen 172 artiklassa tarkoitettua täyttä tuomiovaltaansa ja ratkaissut kanteet niistä päätöksistä, joilla komissio oli määrännyt sakon.

- 231 Ensin on muistettava, että riidanalaisen päätöksen 6 artiklassa määrätyt sakot koskevat ainoastaan väitettyä Cewalin jäsenten markkina-aseman väärinkäyttöä. Koska näitä menettelytapoja käytettiin ainoan kilpailijan syrjäyttämiseksi markkinoilta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, etteivät kantajat voi perustellusti kiistää rikkomisten tahallisuutta ja vakavuutta.
- 232 Toiseksi sakon määrän laskemisesta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että koska konferenssilla ei ole oikeushenkilöllisyyttä, komissio on voinut määrätä sakkoja Cewalin jäsenille konferenssin itsensä sijasta. Tältä osin on korostettava, että väitetiedoksianto oli osoitettu paitsi Cewalille, myös kaikille konferenssin jäsenille. Näin ollen ja kun otetaan huomioon se, ettei Cewalilla ole oikeushenkilöllisyyttä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että vaikka väitetiedoksiannossa ainoastaan esitettiin se mahdollisuus, että Cewalille voidaan määrätä sakkoja markkina-aseman väärinkäytöstä, kantajien piti ymmärtää, että niille voidaan mahdollisesti määrätä sakkoja konferenssin sijasta.
- 233 Asiassa T-24/93 kantajat väittävät, että koska komissio ei ole ottanut huomioon asiaankuuluvaa liikevaihtoa, se on määrännyt sakot, jotka ovat suurempia kuin asetuksen N:o 4056/86 19 artiklan 2 kohdassa säädetty 10 prosenttia liikevaihdosta. Tämän artiklan mukaan komissio voi määrätä sakon, joka on enintään 10 prosenttia ”kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta”, jos nämä tahallaan tai tuottamuksesta rikkovat perustamissopimuksen 86 artiklaa. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan neuvoston 6.2.1962 antaman asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan perusteella sakkoa määritettäessä voidaan vapaasti ottaa huomioon sekä yrityksen koko liikevaihto, josta käy ilmi, vaikkakin arvioiden ja epätäsmällisesti, yrityksen koko ja sen taloudellinen vahvuus, että se liikevaihto, joka syntyy kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvistä tuotteista ja josta siis ilmenee rikkomisen laajuus (asia T-77/92, Parker Pen v. komissio, tuomio 14.7.1994, Kok. 1994, s. II-549, 94 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että tätä oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa tähän tapaukseen, koska asetuksen N:o 4056/86 19 artiklan sanamuoto on sama kuin asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan sanamuoto. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ottaessaan laskuperusteeksi CMB:n liikevaihdon linjaliikenteessä vuonna 1991 komissio ei ole rikkonut asetuksen N:o 4056/86 19 artiklaa. Koska määrätty sakko on suuruudeltaan 1,4 prosenttia tästä liikevaihdosta, komissio ei ole ylittänyt asetuksen 19 artiklassa säädettyä rajaa.

- 234 Kantajien esittämästä arvostelusta niihin kohdistuneen syrjinnän osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo aluksi, että arvostelu perustuu pääasiallisesti siihen, että kantajien mukaan sakkoja olisi pitänyt määrätä kaikille Cewalin tuloista osansa saaville yrityksille yhdenmukaisesti. Tällaista väitettä ei voida hyväksyä. Koska näyttää siltä, että yritykset eivät ole osallistuneet rikkomiseen yhtä paljon, ryhmittymän yhteistulojen vahvistetun jaon käyttäminen sakon laskuperusteena johtaisi siihen, että ne, jotka ovat pääasiallisesti osallistuneet rikkomiseen, hyötyisivät siitä, ja ne, jotka eivät ole osallistuneet niin paljon, kärsisivät siitä. Näin ollen pelkästään sillä ei ole loukattu yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, että komissio on ottanut huomioon yritysten osallistumisen asteen eikä niinkään niiden osuutta tuloista.
- 235 Sitä paitsi pelkkä toteamus siitä, että CMB:lle määrätty sakko on huomattavasti suurempi kuin muille yrityksille määrätty sakot, ei tarkoita sinänsä eriarvoista kohtelua. Tässä tapauksessa komissio on ottanut huomioon sen, että CMB hallitsee määräävää osaa linjaliikenteestä, joten sen toimenpiteet vaikuttavat markkinoilla tuntuvasti ja sen osa Cewalin toiminnassa on ratkaiseva. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa lisäksi, että koska sakkojen tehtävänä on myös estää yrityksiä ryhtymästä uudelleen rikkomään kilpailusääntöjä, komissio on perustellusti voinut ottaa huomioon sen, että CMB-konsernin varustamot kuljettivat riidanalaisen päätöksen tekohetkellä lähes kaiken konferenssin rahdin. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, ettei komissio ole loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta määrätessään CMB:lle huomattavasti suuremman sakon kuin muille yrityksille.
- 236 Lisäksi koska vuodesta 1984 lähtien Swal käytti muita konferenssin jäseniä alihankkijoinaan siten, että nämä kuljettivat itse asiassa kaiken Swalin rahdin, komissio on voinut perustellusti todeta, ettei Swal osallistunut aktiivisesti rikkomisiin, ja päättää yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukkaamatta, että sille ei pidä näin ollen määrätä sakkoa.
- 237 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo lisäksi, että komissio ei ole kiistänyt, etteikö CMZ olisi voinut osallistua väitettyihin rikkomisiin, mutta on katsonut, ettei sille ole määrättävä sakkoa, koska yritys on komission tietojen mukaan vakavissa vaikeuksissa. Komissio on todennut erityisesti, että CMZ:n on pitänyt luopua aluksistaan, mitä kantajat eivät ole kiistäneet. Koska CMZ:lla ei ole enää

aluksia, se ei itse harjoita linjaliikennettä. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on voinut perustellusti päättää olla määräämättä sakkoa CMZ:lle ilman, että se olisi loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, koska mikään kantajista ei voi väittää olevansa samanlaisessa tilanteessa kuin CMZ.

- 238 Lopuksi väitettyä harkintavallan väärinkäyttöä koskevasta perustelusta, jonka mukaan tässä tapauksessa määrätyn sakon tarkoituksena oli ainoastaan saavuttaa poliittinen tasapaino edellä mainitun 1.4.1992 tehdyn päätöksen 92/262 kanssa, on huomattava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätökseen liittyy harkintavallan väärinkäyttö ainoastaan silloin, kun objektiivisten, asiaankuuluvien ja yhtäpitävien seikkojen perusteella on selvää, että päätös on tehty yksinomaan tai ainakin olennaisilta osin muussa kuin päätöksessä esitetystä tarkoituksella (asia T-143/89, *Ferriere Nord v. komissio*, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-917, 68 kohta). Näin ei ole tapauksessa, jossa komissio määrittäessään varustamolle määrättävän sakon suuruutta ottaa huomioon joitakin kuukausia aikaisemmin toiselle meriliikenteessä toimivalle yritykselle määrätyn sakon turvatakseen yhteisön kilpailuoikeuden yhdenmukaisen soveltamisen.

- 239 Kolmanneksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että koska tämän asian perustana olevat valitukset olivat luonteeltaan yleisiä ja vaikkei riidanalaisessa päätöksessä lopulta moitittuja menettelytapoja ollut yksilöity, päinvastoin kuin riidanalaisen päätöksen 104 kohdassa esitetään, Cewalin jäseniä ei voida moittia siitä, etteivät ne lopettaneet menettelytapojaan silloin kun valitukset tehtiin. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo päätöstä kumoamatta ja täyden tuomiovaltansa perusteella, että kantajille määrättyjä sakkoja on alennettava. Sitä vastoin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että sitä ei voida ottaa huomioon, että kantajat ovat väittäneet tehneensä komission kanssa yhteistyötä. Tältä osin sillä ei ole merkitystä, että lojaliteettijärjestelyt on saatettu asetuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaisiksi, koska sakkoa ei ole määrätty niiden vuoksi. Myöskään se, että Cewal on avustanut komissiota yhteisön ulkopuolisten maiden tai OECD-maiden kanssa käytävissä neuvotteluissa, ei vaikuta sakkoihin, jotka on määrätty perustamissopimuksen 86 artiklan kolmesta rikkomisesta. Lopuksi koska sakko on määrätty tiettyinä aikana tapahtuneiden rikkomisten perusteella, kantajien ei voida katsoa toimineen komission kanssa yhteistyössä pelkästään sillä perusteella, että riidanalaiset menettelytavat on lopetettu tämän ajanjakson jälkeen.

240 Neljänneksi kantajat esittävät erilaisia perusteluja jokaisen rikkomisen osalta niiden kestosta.

241 Cewal—Ogefrem-sopimuksesta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komissio on riidanalaisen päätöksensä 115 kohdassa katsonut, että sakkojen määrittämiseksi huomioon otettava aika alkaa asetuksen N:o 4056/86 voimaantulosta eli 1.7.1987 ja päättyy riidanalaisen päätöksen antamiseen, koska Cewal ei ollut irtisanonut sopimusta. Näin ollen kantajat eivät voi menestyksellisesti väittää, ettei komissiolla ollut ajan suhteen toimivaltaa määrätä sakkoa, koska komissio ei ole nimenomaan ottanut huomioon aikaa ennen asetuksen N:o 4056/86 voimaantumista. Sitä vastoin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa, että 86 artiklan rikkomisesta voidaan määrätä seuraamus ainoastaan, jos se on asianmukaisesti todettu (em. asia BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomion 98 kohta). Tässä tapauksessa moitittu rikkominen on aktiivinen osallistuminen sopimuksen täytäntöönpanoon ja sen noudattamisen toistuva vaatiminen G:n ja C:n syrjäyttämiseksi markkinoilta. Asiakirja-aineistosta ei kuitenkaan ilmene, että komissio olisi voinut asianmukaisesti todeta, että rikkominen jatkui vielä joulukuussa 1992. On nimittäin mahdollista, että yhteistyösopimusta ei käytännössä sovellettu, vaikka sitä ei ollut muodollisesti irtisanottu. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo tässä asiassa esitettyjen seikkojen ja erityisesti Cewalin jäsenten johtajien 21.9.1989 pitämän kokouksen pöytäkirjan sekä täyden tuomiovaltansa perusteella, että huomioon otettava ajanjakso päättyy syyskuussa 1989. Näin ollen sakkoja on alennettava.

242 Hintataistelualuksista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että kuten kantajat vahvistavat, komissio on määrännyt sakon ajalta, joka päättyy marraskuussa 1989, vaikka viimeinen asiakirja, johon se vetoaa, on päivätty 18.5.1989 ja siinä todetaan, että menettelytapa on lopetettava syyskuussa 1989. Kuitenkin muusta syystä riidanalaisessa päätöksessä mainitusta 18.9.1989 pidetyn Zaire Pool Committee'n kokouksen pöytäkirjasta ja 11.10.1989 pidetyn Zaire Action Committee'n kokouksen pöytäkirjasta, jota ei ole mainittu riidanalaisessa päätöksessä, mutta joka on komission vastineen liitteenä, ilmenee, että menettelytapaa jatkettiin, vaikkakaan ei niin säännöllisesti, ainakin vuoden 1989 viimeisenä vuosineljänneksenä. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo täyden tuomiovaltansa perusteella, että sakon määrää ei ole syytä alentaa tältä osin.

- 243 Lojaliteettijärjestelyjen osalta kantajat vetoavat väitettyyn ristiriitaan riidanalaisen päätöksen perustelujen 115 kohdan ja päätösoosan 5 artiklan välillä. Tältä osin riittää kun todetaan, että nämä kaksi kohtaa koskevat eri asioita. Perustelujen 115 kohdassa käsitellään perustamissopimuksen 86 artiklan nojalla määrättävän sakon osalta huomioon otettavaa aikaa, kun taas päätöksen 5 artikla koskee rikkomista, joka johtuu siitä, että lojaliteettijärjestelyt eivät ole asetuksen N:o 4056/86 5 artiklan 2 kohdassa asetettujen edellytysten mukaisia. Nämä kaksi rikkomista ovat, kuten sanottu, eri asioita.
- 244 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komission tutkinnan liialliseen keston liittyvä väite voi koskea ainoastaan ajankohtaa valitusten tekemisen jälkeen mutta ennen väitetiedoksiantoa eli heinäkuusta 1987 elokuuhun 1990. Edellä esitettyjen seikkojen perusteella muuta ajankohtaa ei ole voitu ottaa huomioon sakon määrää laskettaessa. Tässä asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että komission menettelyn kesto ei voida pitää liiallisena, kun otetaan huomioon asian monimutkaisuus, yleisluontoisten valitusten kohteena olleiden tutkittavien rikkomisten lukumäärä ja monimuotoisuus sekä linjakonferenssien ja mukana olevien meriliikenteen harjoittajien lukumäärä.
- 245 Lopuksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että määrätty sakot eivät vaikuta suhteettomilta rikkomisten melko pitkään keston nähden, mikä oli tapauksesta riippuen 18 kuukaudesta 30 kuukauteen.
- 246 Asiassa T-26/93 kantajana oleva DAL korostaa, että koska se oli myynyt osuutensa Woermann-Liniestä 1.4.1990 eikä enää ole Cewalin jäsen, sitä ei voida pitää vastuullisena mistään tämän päivämäärän jälkeen tehdyistä kilpailusääntöjen rikkomisista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen prosessinjohtotoiminaan tekemiin kysymyksiin komissio vastasi, että DAL:lle määrätty sakko on kiinteä summa, joka ei perustu suoraan rikkomisten keston. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komission väite voi koskea ainoastaan Ogefremin kanssa tehdyn sopimuksen toimeenpanosta johtuvaa rikkomista, joka on ainoa rikkominen, jonka osalta huomioon otettu aika päättyy 1.4.1990 jälkeen. Ottaen huomioon edellä olevan 241 kohdan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, ettei tästä väitteestä tarvitse enää lausua.

- 247 Viidenneksi vaikka tavaroiden luonteen ja arvon osalta olisikin totta, kuten riidanalaisessa päätöksessä esitetään, että on mahdotonta arvioida, mikä G:n ja C:n markkinaosuus olisi ollut, jos menettelytapoja ei olisi käytetty, tästä seuraa ainoastaan, että moititut kilpailusääntöjen vastaiset menettelytavat, joita on käytetty ainoan kilpailijan syrjäyttämiseksi markkinoilta, ovat väistämättä hidastaneet tämän kilpailijan pääsyä markkinoille. Koska Cewal ja riippumattomat varustamot G ja C olivat ainoita toimijoita Pohjois-Euroopan ja Zairen välisessä liikenteessä, vaikutus ulottuu markkinoihin kokonaisuudessaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa lisäksi, että asianosaiset eivät ole kiistäneet rahtihintojen vaikutusta linjaliiikenteessä liikennöivillä aluksilla kuljetettujen tavaroiden kauppaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo täyden tuomiovaltansa perusteella, että sakon määrää ei siis ole syytä alentaa tältä osin.
- 248 Kuudenneksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että väitetyn markkina-aseman väärinkäytöksi katsottujen menettelytapojen tavoitteessa, joka oli ainoan kilpailijan syrjäyttäminen markkinoilta, ei ole kilpailuoikeuden kannalta mitään uutta; näin ollen komissio on voinut perustellusti katsoa, ettei ollut syytä ottaa huomioon sitä, että riidanalainen päätös oli ensimmäisten asetuksen N:o 4056/86 nojalla tehtyjen päätösten joukossa. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ottaen huomioon ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisesta 7.12.1988 tehty komission päätös 89/93/ETY (IV/31.906, Verre Plat, EYVL 1989 L 33, s. 44) ja asetuksen N:o 4056/86 8 artikla komissio on perustellusti voinut jättää huomiotta väitteen yhteisen määräävän markkina-aseman käsitteen uutuudesta.
- 249 Seitsemänneksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että kantajat eivät voi menestyksellisesti vedota Cewalille väitetyksi myönnettyyn lakiin perustuvaan yksinoikeuteen eivätkä yhteisön ulkopuolisen valtion lainsäädäntöön. Vaikka tällaiset seikat näytettäisiin toteen, niillä ei voida perustella toimeenpantuja menettelytapoja eikä niillä ole merkitystä sakkojen suuruuden määrittämisen kannalta (asia T-148/89, Tréfilunion v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1063, 118 kohta). Kantajat eivät voi myöskään moittia komissiota siitä, että tämä on loukannut itse edellä mainitussa 86 artiklan soveltamista meriliikenteeseen koskevassa selonteossaan määrittelemiään periaatteita, koska tämä selonteko, joka on julkaistu

virallisessa lehdessä valmisteluasiakirjana, liittyy perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan yksityiskohtaisesta soveltamisesta meriliikenteeseen annettuun neuvoston asetusesitykseen (ETY) (EYVL 1981 C 282, s. 4), eikä sitä ole muotoiltu uudelleen asetusta N:o 4056/86 annettaessa.

250 Lopuksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että päinvastoin kuin komissio väittää, riidanalaisen päätöksen päätösoosan 7 artiklan toisessa kohdassa nimenomaisesti vahvistettua viivästyskorkoa ei voida pitää päätöksestä erillisenä asiana. Näin ollen kantajien koron suuruutta koskeva vaatimus on tutkittava. Kantajat eivät ole kuitenkaan esittäneet seikkoja, joiden perusteella voitaisiin näyttää toteen, että komissio olisi tehnyt virheen käyttäessään korkoa, jota Euroopan rahasiain yhteistyörahasto käytti ecumääräisissä toimissaan sen kuukauden ensimmäisenä arkipäivänä, jolloin riidanalainen päätös tehtiin, lisättynä 3,5 prosentilla, eli 13,25 prosentin korkoa. Näin ollen kantajien perustelut on hylättävä ilman, että olisi tarpeen tutkia kantajien oikeussuojaintressiä, koska kantajat ovat itse asiassa hyötyneet siitä, että komission toimet ovat olleet lievempiä.

251 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella ja erityisesti tämän tuomion 239 ja 241 kohdan perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo täyden tuomiovaltansa perusteella, että sakkojen määrää on alennettava seuraavasti:

— CMB:lle määrätty sakko 9 600 000 ecua vahvistetaan 8 640 000 ecuksi;

— Dafra-Linesille määrätty sakko 200 000 ecua vahvistetaan 180 000 ecuksi;

— DAL:lle määrätty sakko 200 000 ecua vahvistetaan 180 000 ecuksi;

— Nedlloydille määrätty sakko 100 000 ecua vahvistetaan 90 000 ecuksi.

Oikeudenkäyntikulut

- 252 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan hävinnyt osapuoli veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Saman artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi kuitenkin määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Tässä asiassa kantajat ovat hävinneet kaikki pääasialliset vaatimuksensa ja pääosin myös toissijaiset vaatimuksensa. Näin ollen ei ole syytä soveltaa työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohtaa. Kantajat on siis veloitettava korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut.
- 253 Lisäksi asiassa T-24/93 kantajat veloitetaan korvaamaan väliintulijoiden kulut yhteisvastuullisesti, koska väliintulijat ovat vaatineet oikeudenkäyntikulujensa korvaamista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

- 1) Asiat T-24/93, T-25/93, T-26/93 ja T-28/93 yhdistetään tuomion antamista varten.
- 2) ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV/32.488 ja IV/32.450; Cewal, Cowac, Ukwal) ja ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta (IV/32.448 ja IV/32.450; Cewal) 23 päivänä joulukuuta 1992 tehdyn komission päätöksen 93/82/ETY kumoamista koskevat vaatimukset hylätään.

3) Päätöksen 6 artiklassa asetettujen sakkojen määrä vahvistetaan seuraavasti:

- **Compagnie maritime belge SA: 8 640 000 ecua,**
- **Dafra-Lines A/S: 180 000 ecua,**
- **Deutsche Afrika-Linien GmbH & Co: 180 000 ecua,**
- **Nedlloyd Lijnen BV: 90 000 ecua.**

4) Kantajat velvoitetaan korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut. Lisäksi asiassa T-24/93 kantajat (Compagnie maritime belge transports SA ja Compagnie maritime belge SA) velvoitetaan korvaamaan yhteisvastuullisesti väliintulijoiden oikeudenkäyntikulut.

Briët

Lindh

Potocki

Moura Ramos

Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 8 päivänä lokakuuta 1996.

H. Jung

C. P. Briët

kirjaaja

laajannetun kolmannen jaoston puheenjohtaja